

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРЕЗИДЕНТІНІҢ ЖАНЫНДАҒЫ
МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУ АКАДЕМИЯСЫ

Басқару институты

Қолжазба құқығында

Жумағалиева Ақтоты Якияқызы

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ТУРИЗМДІ ДАМУДЫҢ
СТРАТЕГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ: БАҒАЛАУ ЖӘНЕ ЖІТІЛДІРУ
БАСЫМДЫҚТАРЫ**

«7М041 - Бизнес және басқару» дайындық бағыты бойынша
«7М04106 - Экономика» білім беру бағдарламасы

Бизнес және басқару магистрі дәрежесін иелену үшін
магистрлік жоба

Ғылыми жетекші _____ Г.К. Укибаева, «Экономика»
мамандығы бойынша PhD

Жоба қорғауға жіберілді: 2024 жылы «___» _____

Басқару институтының директоры _____ З.С. Гаипов,
саяси ғылымдарының докторы.

Астана, 2024

МАЗМҰНЫ

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР.....	3
БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР.....	4
КІРІСПЕ.....	5
НЕГІЗГІ БӨЛІМ.....	8
1 Туризм саласын дамытуда стратегиялық басқарудың теориялық негіздері.....	8
1.1 Шетелдік және отандық ғалымдардың жұмыстарындағы туризм саласын дамытудың стратегиялық басқару ұғымы.....	8
1.2 Туризм саласында стратегиялық басқаруды дамытудағы шет елдердің тәжірибесі.....	10
1.3 ҚР-да туристік қызметті жүзеге асыру жөнінде қабылданған нормативтік-құқықтық актілер.....	12
2 ҚР-дағы туризм саласында стратегиялық басқаруды дамытуға талдау жасау.....	15
2.1 Қазақстанның ЖІӨ-дегі туризм үлесі.....	15
2.2 ҚР туризм саласын дамытуда қолданыстағы стратегиялық құжатқа шолу жүргізу.....	16
2.3 ҚР туризм саласында стратегиялық басқаруды қалыптастырушы туристік саланың түрлері.....	18
3 Туристік қызмет саласының Қазақстанның экономикалық тиімділігін арттыру құралы ретінде.....	31
3.1 Туристік қызмет саласының тиімділігін бағалау.....	31
3.2 ҚР туристік қызмет саласындағы сарапшыларға арналған сараптамалық сауалнама нәтижелері.....	32
3.3 ҚР туристік қызмет саласындағы стратегиялық басқару жүйесін жетілдіру жөніндегі ұсынымдар.....	40
ҚОРЫТЫНДЫ.....	43
ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕККӨЗДЕР ТІЗІМІ.....	44
ҚОСЫМШАЛАР.....	46

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР

Осы магистрлік жобада келесі нормативтік-құқықтық актілерге сілтемелер пайдаланылған.

«Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы» Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 13 маусымдағы №211-ІІ Заңы.

«Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі ұлттық даму жоспарын бекіту және Қазақстан Республикасы Президентінің кейбір жарлықтарының күші жойылды деп тану туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2018 жылғы 15 ақпандағы № 636 Жарлығы.

«Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2019-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 31 мамырдағы № 360 Қаулысы.

«Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2023 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 30 маусымдағы № 406 Қаулысы.

«Кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі 2021-2025 жылдарға арналған ұлттық жобаны бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы № 728 Қаулысы.

«Қолжетімді Кредиттеу міндетін шешу үшін ұзақ мерзімді теңгелік өтімділікті қамтамасыз етудің кейбір мәселелері туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 11 желтоқсандағы № 820 Қаулысы.

«Жеке кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдаудың кейбір шаралары туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 31 желтоқсандағы № 1060 Қаулысы.

«Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 262 Қаулысы.

БЕЛГІЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР

ҚР – Қазақстан Республикасы

ЖІӨ – Жалпы ішкі өнім

ҚР ТСМ – Қазақстан Республикасы Туризм және спорт министрлігі

НҚА – Нормативтік-құқықтық актілер

ЕҚТА – Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар

UNWTO – United Nations World Tourism Organization

БҰҰ – Біріккен Ұлттар Ұйымы

WTTC – World Travel & Tourism Council

АҚШ – Америка құрама штаты

КІРІСПЕ

Зерттеудің өзектілігі. Туризм саласын көбінесе қолайлы әлеуметтік-экономикалық перспективалар құру арқылы жаңа жұмыс орындарын құру, халыққа табыс табу мүмкіндігін беру, валюта мен шетелдік инвестициялардың түсуі сияқты елдің экономикалық даму жолы ретінде қарастырылады [4].

Көптеген дамыған және дамушы елдердегі зерттеулер туризмнің экономиканың ең ықпалды секторы ретінде маңыздылығын дәлелдейді [3].

Бірінше көптеген елдер индустриялық дамуға негізделген экономикадан шикізаттық емес экономикаға көшуде. Пайдалы қазбаларға бай Қазақстанның да ресурстары мәңгілік емес.

Қазақстан - әртараптандырылған географиялық, экономикалық және әлеуметтік құрылымы бар, ыңғайлы географиялық орналасуы бар, туризм саласын дамытуға қажетті елеулі табиғи-рекреациялық ресурстары мен тарихи-мәдени мұрасы бар үлкен мемлекет.

Пандемияға дейінгі жылдары Қазақстан өзінің туристік танымалдығын арттырып, шетелдік туристердің аз ағынын қамтамасыз етті, сондай-ақ қазақстандықтардың ішкі туризмге қызығушылығын арттырды. Қазақстан үшін туристік саладағы стратегиялық басқаруды жетілдіру мәселелері ерекше маңызды, мемлекеттік органдардың туризмнің оңтайлы дамуына басқарушылық әсері, туризмнің табыстылығын арттыру үшін экономикалық мүмкіндіктерді пайдалану болып табылады [1, 2].

Зерттеу мақсаты - Қазақстандағы туризм саласын дамытуға арналған стратегиялық жоспарлауда алға қойылған міндеттердің экономикалық маңыздылығының әр-түрлі көрсеткіштеріне шолу жасау және туристік саласы дамуының стратегиялық негізгі бағыттарын анықтау.

Зерттеу міндеттері - саланың стратегиясындағы алға қойылған міндеттерді орындау кезінде туындаған проблемаларды анықтау және оларды шешу жолдарын әзірлеу бойынша ұсыныстар енгізу.

Зерттеу объектісі - ҚР туристік саладағы стратегиялық басқару негізін анықтап, оларды жетілдіру болып табылады.

Зерттеу пәні – туризмнің экономиканың ең ықпалды секторы ретінде маңыздылығы.

Магистрлік зерттеу тақырыбының жаңалығы. Жүргізілген талдау стратегиялық индикаторлар және туризм дамуының көрсеткіштері туризм саласының әлеуеті мен қызметіне сәйкес келмейтіндігін көрсетті.

ҚР ТСМ Туризм индустриясы комитетінің (*бұдан әрі - Комитет*) қызмет деңгейі төмен бағаланды. Қызмет етіп жатқан саясатқа сәйкес қазіргі уақыттағы туризм даму приоритеті тек қағаз жүзінде ғана екеніне көз жеткізуге болады.

Туризм дамуының деңгейін тікелей әсер ететін жүйелік бағыттар анықталды:

- 1) халықаралық туризм нарығындағы бәсекеге қабілетті туристік дестинация;
- 2) туристік дестинацияның аудандық немесе жергілікті деңгейде дамуы;

3) туристік дестинация негізінде класстерлі желілік тәсілдің дамуы.

Қорғауға шығарылатын негізгі ғылыми ережелер. Туристік саланы дамытуда стратегиялық құжаттарға өзгерістер енгізу.

Зерттеудің теориялық және методологиялық негізі. ҚР Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 262 Қаулысы «Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы» (*бұдан әрі – Тұжырымдама*) болжамды мәндеріне қол жеткізу деңгейін болжаудың математикалық функциялары қолданылды.

Комитет қызметіне сараптамалық бағалау жүргізу үшін «SMART» әдістемесі пайдаланылды.

Осы Әдістемеге сәйкес Комитеттің стратегиялық мақсатын, нысаналы индикаторлары мен көрсеткіштерін анықтау және оларды 10 балдық шкала бойынша бағалау ұсынылды.

Сарапшылар ретінде 30 адам іріктелді, олар: туризм индустриясы қызметкерлерінің қатарынан - 15 сарапшы, «Туризм» мамандығы бойынша бакалавриат үшін сабақ беретін университеттердің профессор-оқытушылар құрамынан - 10 сарапшы, мемлекеттік қызметшілер қатарынан - 5 сарапшы.

Сонымен қатар, ҚР стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі ұлттық статистика бюросының (*бұдан әрі – Статистикалық деректер*) туризм саласы бойынша деректері туризм индустриясын дамытудың маңызды индикаторларының динамикасын зерттеуге мүмкіндік берді.

Осылайша, әр-түрлі кезендердегі саланың негізгі сандық көрсеткіштеріне салыстыру жүргізілді.

Сараптамалық сауалнама шеңберінде Google қосымшасы арқылы туризм индустриясын дамытуды одан әрі жетілдіру жөнінде ұсыныстар беруге бағытталған 10 сұрақтан пікірлер зерделенді.

Сауалнама туристік қызметті жүзеге асыруға тікелей байланысты экономикалық қызметтің көптеген ілесіп түрлерінің өкілдерінен 120 респонденттерді қамтыды.

Теориялық және практикалық маңыздылығы. Туризм тақырыбының академиялық зерттеулер үшін де, практикалық қолдану үшін де өте маңызды болуының қосымша себептері бар.

Біріншіден, саланың экономикалық маңыздылығы даулы емес және сәйкесінше кеңінен танылған басқа секторлардан айырмашылығы, туризм саласындағы мүдделі тараптар қаржы ресурстарына, НҚА, жоспарлау, реттеу, салық салу және мемлекеттік қолдауға (*бұдан әрі – субсидия*) қатысты мәселелерді арттыру арқылы саланың экономикалық маңыздылығын атап өтуге болады.

Екіншіден, туристік секторды қалыптастыратын көптеген салалардың арқасында туризмнің үлесін анықтау үшін көп күш жұмсалуды, сәйкесінше осы кіші секторлар мен салаларды, жалпы ұлттық немесе аймақтық экономиканы егжей-тегжейлі зерттеу қажет [5].

Зерттеудің ақпараттық базасы. Туризм саласындағы Статистикалық деректер және сала бойынша қолданылған әдебиеттер.

Зерттеу нәтижелерін сынақтан өткізу және енгізу. Туризм саласын дамытудың стратегиялық басым бағыттары сынақтан өткізілді және саланы жетілдіру бойынша ұсынымдар қалыптастырылды.

Магистрлік жобаның құрылымы мен көлемі. Магистрлік жоба кіріспеден, 3 тараудан, қорытындыдан, пайдаланылған дереккөздер тізімінен тұрады. Жобада 43 бет, 5-кесте, 37-сурет, 21 пайдаланылған дереккөздер тізімі бар.

1 Туризм саласын дамытуда стратегиялық басқарудың теориялық негіздері

1.1 Шетелдік және отандық ғалымдардың жұмыстарындағы туризм саласын дамытудың стратегиялық басқару ұғымы

Қазақстан Республикасы айтарлықтай жоғары туристік және рекреациялық әлеуетпен қамтамасыз етілген.

Республика аумағында бірегей табиғи және рекреациялық ресурстар, ұлттық және әлемдік, мәдени және тарихи мұра нысандары бар. Әр-түрлі туристік ресурстардың болуы туризмнің барлық негізгі түрлерін (жағажай, мәдени-танымдық, іскерлік, сауықтыру және экологиялық туризм) дамытуға мүмкіндік береді.

Алайда, бірде-бір өңір шетелдік туристер алдында өте танымал туристік нысандарға қолжетімдігімен мақтана алмайы. Өйткені Қазақстанның барлық өңірлерінде дерлік дамыған туристік инфрақұрылым жоқ.

Туристік саласын дамытуда стратегиялық басқаруды жетілдіру мәселелері көбірек зерттеуді қажет етеді. Атап айтқанды, туризм саласында стратегияны әзірлеу проблемалары жеткілікті зерттелмеген, критерийлер мен көрсеткіштер әзірленбеген, сонымен қатар туризмді дамыту стратегиясының тиімділігі, қабылданған стратегияны іске асыруға сыртқы және ішкі факторлардың әсерін өлшеу және саралау мәселесі шешілмеген, яғни қабылданған стратегияны іске асырудың тиімді тетіктері жоқ [6].

Проблемалардың күрделілігі мен шешілмеуі Қазақстандағы туризм және қонақжайлылық индустриясын дамытудың стратегиялық басқармасы мәселелері бойынша шешімдер іздеуге арналған зерттеулерді өзектендіреді.

Стратегиялық басқару саласына шетелдік авторлардың Э.Кохен, А.Ю. Александрова, И.В. Зорин, В.А. Кварталов, Е.А. Байков, Л.В. Баумгартен, М.Б. Биржаков, Е.И. Богданов, А.В. Бураченко, О.С. Виханский және т. б. еңбектері елеулі үлес қосты.

Ал туризм саласын басқару мәселелерін отандық зерттеушілерден С.Р. Ердаuletов, Г.М. Дүйсен, В.Н. Вуколов, О.Б. Мазбаев, Е.С. Никитинский, С.К. Сураганова, А.Т. Тілеубердинова және т.б. бөліп көрсету қажет.

Шетелдік зерттеуші Эрик Кокиннің пікірінше, туризм саласын стратегиялық басқарудың ең кең тараған 8 тұжырымдамасын ажырату керек [4]

- туризм «коммерциялық қонақжайлылық» ретінде;
- туризм «демократиялық саяса» ретінде;
- туризм демалыстың, бос уақыттың, белсенділіктің заманауи түрі ретінде;
- туризм дәстүрлі қаржылықтың заманауи нұсқасы ретінде;
- туризм негізгі мәдени тақырыптар мен мәселелерді қайта құру ретінде;
- туризм аккумуляция процесі ретінде;
- туризм этникалық қатынастардың бір түрі ретінде;
- туризм неокOLONизацияның бір түрі ретінде.

Г.М. Дүйсеннің «Әлемдік туризмге кіру жағдайында Қазақстан өңірлерін рекреациялық игеру: теория, стратегия және практика» монографиясында 4 көрсеткіштің балдық бағасы келтірілген: табиғи-рекреациялық, әлеуметтік-рекреациялық, экологиялық-рекреациялық және рекреациялық-экономикалық әлеует [7].

Т. Рассохинаның жұмысы әлемдік тәжірибені және туризмнің экономикаға, экологияға және әлеуметтік ортаға мультипликативті әсерін ескере отырып, тұрақты туризмнің негізгі принциптерін тетіктері мен индикаторларын сипаттайды.

Туризмді дамытудың маңызды факторы ретінде туристік ресурстарды басқаруға баса назар аударылды. Кешенді бағалау тұжырымдамасы және Ресейдің туристік ресурстарының бірыңғай кадастрын құрудың ұйымдастырушылық-экономикалық моделі ұсынылды [8].

UNWTO ұсынған анықтамада «тұрақты туризм» – бұл экономикалық, әлеуметтік және экологиялық қажеттіктерді толығымен ескеретін және мәдени негізгі экологиялық процесстерді, биологиялық әртүрлілікті және тіршілікті қамтамасыз ететін туризм [9].

Тұрақты туризм компоненттердің үштұғырлығын қамтамасыз етеді:

- негізгі экологиялық процесстермен туризм мен рекреацияны дамыту;
- туризмнің ресурстарды теңгерімді басқару арқылы жергілікті экономиканы дамытудың тиімді тәсілі ретіндегі рөлінің арқасында қамтамасыз ететін экономикалық тиімділік;
- өңірлер халқының жұмыспен қамтылуы мен табысын арттыруға, тарихи-мәдени ескерткіштерді сақтауға, жергілікті өзіндік ерекшелігін және қалыптасқан өмір саотын нығайтуға мүмкіндік беретін әлеуметтік-мәдени тұрақтылық [10].

Г.А. Карпованың жұмысында аумақтық-салалық басқару және өңірлік туристік кешенді басқару қарастырылатын тұрақты туризм тұжырымдамасы ұсынылды. Автор туристік әлеует пен дестинация ресурстарын қарастырды [11].

Туризмнің әлеуметтік-экономикалық прогресс факторы ретіндегі әсері отандық және шетелдік зерттеушілердің көптеген еңбектерінде талданады [12-14].

Туристік дестинация туристік саланың бәсекеге қабілеттілігін қолдау жүйесінің моделі ретінде әрекет етеді. Ол қосымша ресурстар мен сұраныс жағдайлары бар негізгі ресурстар мен көрікті жерлерді қамтиды.

Дестинациялық орта білікті жұмыс күші, активтер, тартымды ресурстар, тиісті жеткізушілерге пайдалы өнім және туристік қажеттіліктер туралы ақпарат сияқты жеткілікті ресурстарды қамтамасыз етсе және қолдаса, туристік дестинациялар бәсекелестік артықшылыққа ие болады.

Осылайша, туристік дестинация деп мәдени және табиғи байлықты білу тұрғысынан турист үшін тартымдылығы бар объектілер орналасқан географиялық аумақты түсіну керек.

Сонымен қатар, Қазақстанның туризм индустриясын дамытудың көптеген мәселелері терең зерттеуді қажет етеді. Қазақстанның туризм индустриясын

дамыту стратегиясын қалыптастырудың тұжырымдамалық негіздерін және туристік кластер шеңберіндегі институттардың, ұйымдар мен кәсіпорындардың өзара іс-қимылын зерттеу мәселелері аса маңызды және жеткілікті зерттелмеген күйінде қалып отыр [15].

Табиғи-климаттық жағдайлар туризм индустриясын дамытудың шектеуші факторы. Атап айтқанда, еліміздің жер аумағының үлкендігі, туристік нысандардың бір-бірінен қашық орналасуы, жеткілікті ұзақ емес климаттық маусым туристік инфрақұрылымды дамытуға инвестициялардың неғұрлым жаһандық көлемін талап етеді [16, 17].

Жалпы, Қазақстанда туризм индустриясының даму деңгейі оның әлеуетінен едәуір артта қалып отыр деген сарапшылардың пікірімен келісуге болады. Бұл ең алдымен Қазақстанның бай флорасы мен фаунасы, БҰҰ-ның Бүкіләлемдік мұра тізіміне енгізілген кешендері мен ландшафттары.

Осылардың барлығы туризм индустриясын дамытудың катализаторлары болып табылады.

1.2 Туризм саласында стратегиялық басқаруды дамытудағы шет елдердің тәжірибесі

Германиядағы туризм елдің ЖІӨ-нің 8%-ын қамтамасыз етеді. Тікелей туристік салада 3 миллионға жуық жұмыс орны бар. Саудамен қатар бұл – қызмет көрсету саласындағы ең ірі секторы.

Жалпы, елге туристерді тартатын келесі негізгі факторларын бөліп көрсетуге болады:

- тарихи және мәдени көрікті жерлердің жоғары шоғарлануы;
- жеңілдетілген визалық режим (кешенді турлардың кең спектрінің мүмкіндігі);
- қызмет көрсетудің жоғары деңгейі;

Ұлттық туристік саланы дамыту тұжырымдамасы 4 киттерге негізделеді: «Мәдени туризм», «Агротуризм», «Оқиғалық туризм», «Интернет-технологиялар» [18].

Жалпы, Германиядағы туризмді дамытудың негізгі мәселелері олардың бәсекеге қабілеттілігін арттыру және өсу мен жұмыспен қамту әлеуетін ашыу үшін шағын және орта бизнесті қабылдауға бағытталған.

Экономикалық тұрғыдан Израильдегі туризм жоғары кірісті 5 саланың бірі болып табылады. Егер саланы инвестициялық тартымдылық тұрғысынан талдайтын болсақ, онда әрбір 1 доллар инвестиция 50 доллардан 100 долларға дейін әкеледі.

Әзірбайжанда коронавирустық пандемия кезінде экономикалық зардап шеккен секторларына мемлекеттік қолдау шамамен 2,5 млрд манат (*1,47 млрд доллар*), яғни мемлекеттік бюджеттің шамамен 10%-ын құрайды.

Кәсіпкерлерді қолдау аясында жалақысының бір бөлігін мемлекеттен алатын болады. Сондай-ақ бизнес үшін салықтың, преференциялар мен

жеңілдіктер берілді. Әзірбайжан үкіметі коронавирус салдарының экономикаға әсерін азайту және халықты қолдау бойынша шаралар кешенін әзірледі.

Бағдарлама 10 бағытты қамтиды:

- пандемиядан (жұмыс орындарын сақтау мақсатында) зардап шеккен салаларда жұмыс істейтін 304 мың жалдамалы қызметкеге жалақы төлеу үшін қаржылық қолдау шаралары;

- пандемиядан зардап шеккен саласында жұмыс істейтін 292 мың жеке (*микро*) кәсіпкерлерге қаржылық қолдау;

- пандемиядан зардап шеккен саласында жұмыс істейтін кәсіпкерлік субъектілері үшін бірқатар салықтық жеңілдіктер мен артықшылықтар [18].

Осы сияқты пандемия кезеңінде Қазақстанда туризм саласындағы кәсіпкерлерді қаржылық қолдау, оның ішінде 2020 жылдың соңына дейін мүлік салығы мен несиелерді кейінгі қалдыру және т. б. Бойынша шаралар қабылданғандығын атап өтуге болады.

Туристік саланы реформалаудың негізі ретінде Өзбекстан Республикасы Президентінің 2019 жылғы 5 қаңтардағы «Өзбекстан Республикасында туризмді жедел дамыту жөніндегі қосымша шаралар туралы» Жарлығы қабылданды, оның шеңберінде «2019-2025 жылдары Өзбекстан Республикасында туризм саласын дамыту Тұжырымдамасы» бекітілді. Құжат туризм саласын дамытудың екі негізгі кезеңімен сипатталады:

- 2019-2020 жж. – туризмді дамытудың берік заңнамалық негізін құру, инфрақұрылымды жаңғырту және елдің туристік брендині ілгерілету жөніндегі институционалдық реформалар;

- 2021-2025 жж. ел экономикасындағы туризм индустриясының үлесін арттыру. Бұл бағытта елдің ЖІӨ-дегі туризм үлесін 5%-ға дейін (2017 жылдың қорытындысы бойынша - 2,3%) ұлғайту, сондай-ақ 2025 жылдың қорытындысы бойынша қажетті инфрақұрылымды дамыту және Республиканың туристік әлеуетін әлемдік нарықтарда табысты ілгерілету арқылы 9 млн астам, оның ішінде алыс шетелден 2 млн. турист тарту мақсаты

Туристік саланы «қалпына келтіру» үшін жеңілдіктер көзделген салықтық әлсіреу, пайызсыз кредиттер, стартап-жобаларды қолдау, гранттар, кредиттер бойынша пайыздық шығыстарды субсидиялау, орналастыру жөніндегі қызметтер (қонақ үй қызметтері) құнының 10%-ы мөлшерінде орналастыру құралдарын субсидиялау, туристік операторлар (*бұдан әрі – туроператорлар*) мен туристік агенттерге (*бұдан әрі – турагенттер*) әрбір шетелдік турист үшін 15 доллар мөлшерінде субсидиялар, туроператорлардың әуе және теміржол билеттеріне шығыстарын субсидиялар қонақ үйлердің реновациялау, реконструкциялау жөніндегі шығыстарын өтеу, сондай-ақ материалдық-техникалық базаны жаңарту [18].

Осы сияқты қазіргі таңда туризм саласының бәсекеге қабілеттілігін арттыру жөніндегі міндеттерін айқындайтын елімізде Тұжырымдама қабылданды.

Ресейде туристік сала субъектілеріне 1,2 миллиард рубль мөлшерінде дағдарысқа қарсы шаралар спектрі жүзеге асырылды: туроператорларға

авиатасымалдауға байланысты шығындарды өтеуге субсидиялар, жалақы төлеуге пайызсыз несиелер, қызметті қайта бастау, салық санкцияларын қолдануға мораторий, салық демалыстары.

Ресей Федерациясының Үкіметі туроператорларды көшпелі туризм саласында қолдаудың қосымша шараларын, сондай-ақ ресейшілік жарғыларды субсидиялау ережелерін бекітті.

Ішкі туризмді қолдау бағдарламасы қабылданды – туристік «Кэш-бэк», ол Ресейдегі азаматтардың демалысын қызықты әрі қолжетімді етуге, саяхат географиясын кеңейтуге, жаз айларын ғана емес, маусымның шекарасын ұлғайтуға бағытталған.

Ресей Федерациясының Төтенше жағдайлар Министрлігінің аумақтық бөлімшелерін туристер мен туристік топтардың қозғалыс бағыттары туралы ақпараттандыру тәжірибесі қолданылады [18].

Табиғи-климаттық жайдайлардың Ресеймен ұқсастығын ескере отырып, еліміздегі туризм саласын экономиканың бір бағыты ретінде 2022 жылғы 1 қаңтардан бастап кәсіпкерлік субъектілері шығындарының бір бөлігін субсидиялау қағидалары күшіне енді, олардың шеңберінде мемлекеттік қолдау шараларын туризм саласындағы 7 бағыт бойынша алуға болады:

- келу туризмі саласындағы туроператорларға әрбір шетелдік турист үшін субсидия, 15 000 теңге;
- тау шаңғы курорттары үшін жабдықтар мен техниканы сатып алу бойынша өтемақы 25% мөлшерінде;
- туристік қызмет объектілерін салу және реконструкциялау кезіндегі шығындардың 10% мөлшерін өтеу;
- туристік автобустарды сатып алу бойынша өтем 25% мөлшерінде;
- туристік қызметті жүзеге асыратын кәсіпкер (туроператорлар, турагенттер, гидтер, экскурсоводтар) сыйымдылығы жүргізушінің орнын қоспағанда 8-ден асатын автомобиль көлігі құнының 25% өтеу;
- жол бойындағы сервис объектілерін салу кезінде өтеу 10% мөлшерінде;
- кәсіпкерлік субъектілеріне санитариялық-гигиеналық тораптарды (туалет) күтіп ұстауға ай сайын 83 300 теңге мөлшерінде субсидиялау;
- туристік өнімге енгізілген кәмелетке толмаған жолаушылардың әуе арқылы тасымалдау билетінің құнын субсидиялау.

1.3 ҚР-да туристік қызметті жүзеге асыру жөніндегі қабылданған нормативтік-құқықтық актілер

Туристік қызметтің құқықтық, экономикалық, әлеуметтік, ұйымдастырушылық негіздері экономиканың бір саласы ретінде «Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы» Қазақстан Республикасының Заңымен (*бұдан әрі – Заң*) айқындалған.

Сонымен қатар, Заңның 9-бабы 3-тармағына сәйкес туристік қызметті мемлекеттік реттеу:

1) туризм индустриясын, туризм саласына салынатын инвестицияларды дамыту жөніндегі саясатты айқындау;

2) туристік қызмет саласындағы қатынастарды жетілдіруге бағытталған НҚА қабылдау;

3) «Рұқсаттар мен хабарламалар туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес туристік қызметті лицензиялау;

3-1) Қазақстан Республикасының Стандарттау саласындағы заңнамаға сәйкес туристік қызмет саласындағы стандарттау;

4) туристік қызметті кадрлармен қамтамасыз етуге жәрдемдесу;

5) отандық туристердің, туроператорлар мен турагенттердің және олардың бірлестіктерінің халықаралық туристік бағдарламаларға қатысуына жәрдемдесу;

6) ішкі және әлемдік туристік нарықтарда туристік өнімді ілгерілетуге жәрдемдесу;

7) елдің туристік ресурстарын ұтымды және тиімді пайдалануды, есепке алуды және қорғауды қамтамасыз ету [19].

Қазақстан Республикасында туристік қызметті жүзеге асыру жөніндегі саясатты іске асыру шеңберінде мынандай НҚА қабылдаған болатын:

1. «Қазақстан Республикасында туризмді дамыту тұжырымдамасы туралы», ҚР Үкіметінің 2001 жылғы 6 наурыздағы № 333 Қаулысы (*Күші жойылды - ҚР Үкіметінің 2019 жылғы 6 маусымдағы № 381 Қаулысымен*);

2. «Туристік саланы дамытудың 2003-2005 жылдарға арналған бағдарламасы туралы», ҚР Үкіметінің 2002 жылғы 29 желтоқсандағы № 1445 Қаулысы;

3. «Қазақстан Республикасының туристік индустриясының перспективалық бағыттарын дамыту жөніндегі 2010-2014 жылдарға арналған бағдарламаны бекіту туралы», ҚР Үкіметінің 2010 жылғы 11 қазандағы № 1048 Қаулысы;

4. «Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2020 жылғы дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы», ҚР Үкіметінің 2014 жылғы 19 мамырдағы № 508 Қаулысы (*Күші жойылды - ҚР Үкіметінің 2017 жылғы 30 маусымдағы № 406 Қаулысымен*);

5. «Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2023 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы», ҚР Үкіметінің 2017 жылғы 30 маусымдағы № 406 Қаулысы (*Күші жойылды – ҚР Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 262 Қаулысымен*);

6. «Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2019-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту», ҚР Үкіметінің 2019 жылғы 31 мамырдағы № 360 Қаулысы;

7. «2021-2025 жылдарға арналған кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі ұлттық жобаны бекіту», ҚР Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы № 728 Қаулысы (*Күші жойылды – ҚР Үкіметінің 2023 жылғы 28 қыркүйектегі №828 Қаулысымен*);

8. «Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы», ҚР Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 262 Қаулысы.

Сонымен қатар, туристік қызметті реттеу ведомстводан ведомствоға бірнеше рет берілді:

- 1999 жылдың қазан айына дейін бұл саланы білім, денсаулық сақтау және спорт Министрлігі;

- 1999 жылғы қарашадан 2004 жылғы қыркүйекке дейін - туризм және спорт жөніндегі Агенттіктер;

- 2004 жылғы қазаннан 2006 жылға дейін – өнеркәсіп және сауда Министрліктері;

- 2006 жылғы сәуірден 2012 жылға дейін - туризм және спорт Министрліктері;

- 2012 жылдың қаңтарынан 2014 жылдың тамызына дейін бұл функцияларды индустрия және жаңа технологиялар Министрлігінің Туризм индустриясы комитеті;

- 2014 жылғы тамыздан бастап инфрақұрылымдық даму Министрлігінің Туризм индустриясы департаменті;

- 2017 жылғы ақпаннан бастап саланы реттеу Мәдениет және спорт министрлігі Туризм индустриясы комитетіне берілді.

2023 жылдан бастап туристік қызметте басшылықты, салааралық үйлестіруді және мемлекеттік реттеуді ҚР Туризм және спорт министрлігі Туризм индустриясы комитеті (*бұдан әрі – Комитет*) жүзеге асырады.

Өңірлің деңгейде туристік қызметті реттеу өңірлердің күші мен мүмкіндігіне қарай жүзеге асырады.

Бүгінгі таңда туризмнің дербес басқармалары Алматы қаласы, Ақмола, Түркістан және Маңғыстау облыстарының әкімдіктерінде ғана бар. Қалған өңірлерде бұл не кәсіпкелік басқармаларындағы туризм бөлімі, не индустриялық-инновациялық даму, спорт, сыртқы байланыстар бөлімі. Бұл ретте бұл бөлімдер де жылдан жылға бір ведомстводан екінші ведомстводаға берілді.

Сондай-ақ, мұндай бөлімдерде штат құрамының проблемалары бар, орташа есеппен 2-3 адам ғана жұмыс істейді.

Бұл жағдайлар туристік қызметті мемлекеттік басқару жүйесінде сабақтастық пен білікті кадрларды жоғалту проблемасына алып келеді және тиісінше саланың дамуына кедергі келтіреді.

2 ҚР-дағы туризм саласында стратегиялық басқаруды дамытуға талдау жасау

2.1 Қазақстанның ЖІӨ-дегі туризм үлесі

Соңғы жылдары әлемде туризмнің тоқтаусыз өсуі байқалуда. Көптеген елдерде халықаралық туризм жұмыс орындарын құру, қызметтерді экспорттау және инфрақұрылымды дамыту арқылы әлеуметтік-экономикалық дамудың драйвері болды.

ЖІӨ – белгілі бір жылдағы елдің барлық түпкілікті тауарлары мен қызметтерінің нарықтық құны.

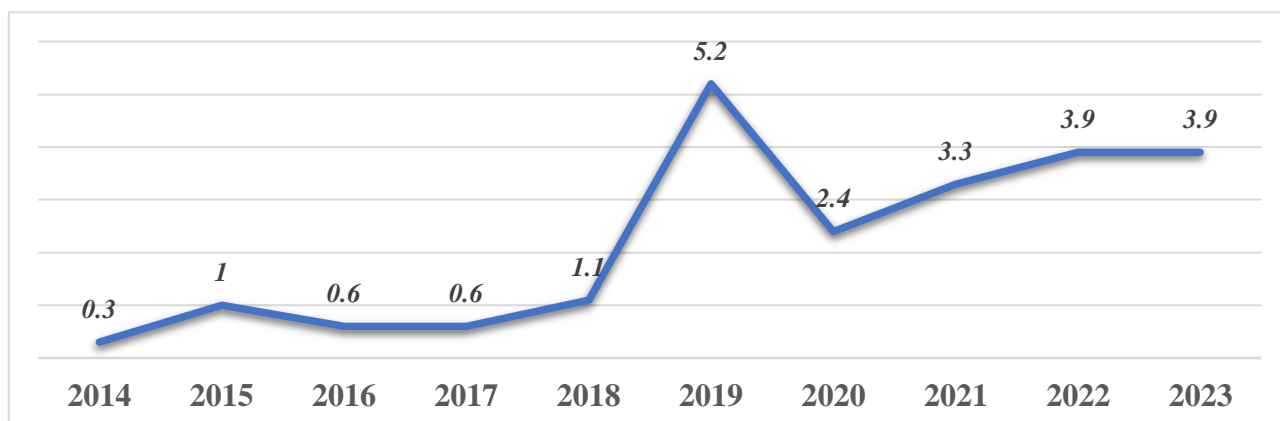
Пандемияға дейін туризм әлемдік жиынтық өнімнің шамамен 10%-ын, қызметтердің әлемдік экспортының 30%-ын, әлемдік инвестициялардың 7%-ын, жұмыс орындарының 10%-ын және барлық салық түсімдерінің 5%-ын құрады.

Пандемия кезінде саясат және туризм секторы 2020 жылы 4,7 трлн АҚШ долларына жетіп, 4,5 трлнға жуық шығынға ұшырады, бұл ретте ЖІӨ салым 2019 жылмен салыстырғанда 49,1%-ға қысқарды, ал әлемдік экономиканың ЖІӨ-нің төмендеуі 2020 жылы 3,7%-ды құрады [18].

WTTC мәліметіне сәйкес, туризм саласында жұмыспен қамтылғандардың үлесі әлемдік туризм индустриясында 8%-ды құраса, ал Қазақстанда бұл салада 1%-дан астам адам ғана жұмыс істейді.

Өткен 2018-2021 жылдары аралығында Қазақстанда ЖІӨ-дегі туризм үлесі COVID-19 пандемиясына байланысты қатты төмендеген. Тек 2022-2023 жылдары аралығында ЖІӨ-дегі туризм үлесі 3,9%-ды құрады.

Төмендегі 1-суреттен көруге болады.

1-сурет - 2014-2023 жылдар аралығындағы Қазақстанда ЖІӨ-дегі туризм үлесі

Ескертпе – Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде құрастырған [21].

Осыған байланысты, елімізде туризм индустриясының даму деңгейі әзірге әлемдік тенденциялардан алыс. Көршілес елдерде ЖІӨ-нің әлемдік құрылымында туризмнің үлесі шамамен 10%-ды құраса, Қазақстанда бұл көрсеткіш өсу серпініне қарамастан әлі 4%-ға жеткен жоқ.

Негізі елдің ЖІӨ-дегі туризмнің үлесі 3 компоненттен тұрады деп айтсақ болады. Олар:

- тікелей салым – ішкі және шетелдік туристердің шығыстары бойынша көрсеткіштер, туристік объектілерді ұстауға арналған мемлекеттік шығыстар;
- жанама салым – туризмге инвестициялар, кәсіпорындарды сатып алуларының жергілікті мазмұны, салаға жұмсалатын мемлекеттік шығыстар, туристердің ілгерлеуі мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету;
- туынды салым – кәсіпорын қызметкерлерінің еңбегіне төленетін жиынтық шығындар.

2.2 ҚР туризм саласын дамытуда қолданыстағы стратегиялық құжатқа шолу жүргізу

Тұжырымдамада ҚР Үкіметінің 2017 жылғы 30 маусымдағы № 406 Қаулысы «Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2023 жылға дейінгі тұжырымдамасы» мен ҚР Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы № 728 Қаулысы «Кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі 2021-2025 жылдарға арналған ұлттық жобасын» (*бұдан әрі – Ұлттық жоба*) біріктіру нәтижесінде жасақталған болатын.

Тұжырымдаманың бірінші міндеті туризм үшін қолайлы жағдайлар жасау, яғни шетелдік туристер үшін «Tax Free» (Tax Free – бұл шетел азаматының сатып алған қосымша құн салығын қайтару жүйесі) жүйесін енгізу және визасыз елдер тізімін 79-ға дейін жеткізу.

Екінші реттегі міндеті инфрақұрылымдық даму. Инфрақұрылымдық дамуға жаңа туристік нысандарды салу және қолданыстағы нысандарды жақсарту, туристік бағыттардың көліктік қолжетімділігін жақсарту, сонымен қатар жол бойындағы сервисті және санитарлық-гигиеналық тораптарды (*бұдан әрі - СГУ*) дамыту.

Одан кейінгі үшінші міндет ішкі туризмді қолдау, ішкі туристер санының артуы және қазақстандықтар үшін ел ішінде демалу үшін тартымды жағдайлар жасау.

Төртінші реттегі міндет Қазақстанды туристік бағыт ретінде ілгерілету, белсенді маркетинг және ұлттық туристік бренд құру, сондай-ақ халықаралық көрмелерге қатысу және сыртқы нарықтарда жылжыту.

Жалпы кейінгі бағалауда Комитет тарапынан ел ішінде туризмді ілгерілетуді ұйымдастыру жөніндегі қызметті қаржыландыру көрсеткіштері бойынша менеджмент тәжірибесінде белгілі «SMART» тұжырымдамасын қолдана отырып, талдаймыз.

Соңғы бесінші міндет басым туристік аумақтарды (*бұдан әрі - ПТТ*) дамыту, яғни туристік тартымдылықтың негізгі аймақтарында туристік инфрақұрылым құру және ірі жобаларды іске асыру үшін стратегиялық инвесторларды тарту.

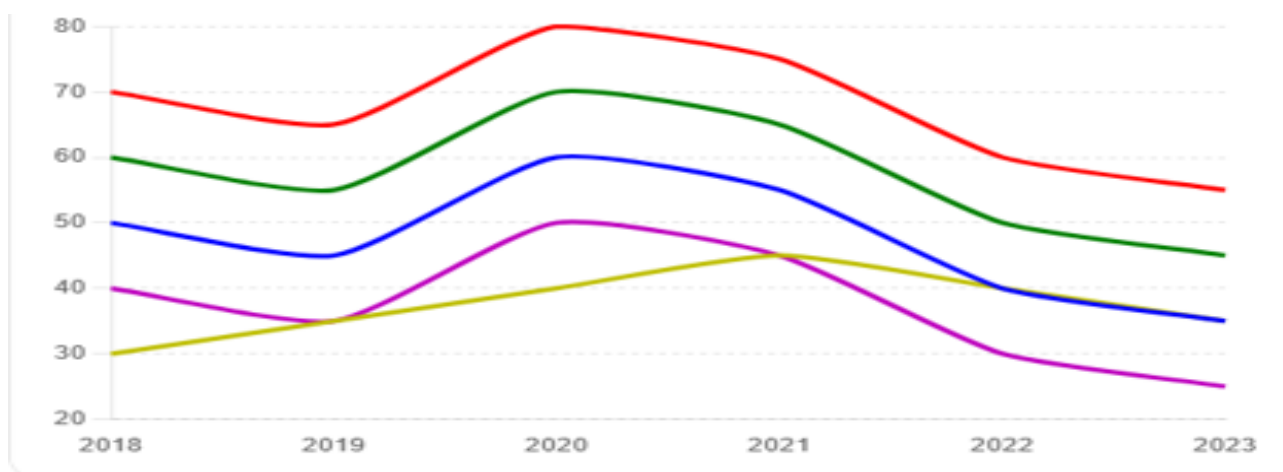
Тұжырымдамада алға қойылған міндеттермен қатар жеткен жетістіктері мен туындаған қиындықтар да бар.

Жетістіктер:

- 2022 жылы 6,5 миллион ішкі туристке және 1 миллионға жуық шетелдік туристерге қызмет көрсетілді;
- Қазақстанның 12 әуежайында «Ашық аспан» режимі енгізілді;
- Саладағы жұмыспен қамту 2029 жылға қарай 800 мың адамға дейін артады деп күтілуде;
- Салада жалпы қосылған құн көлемінің өсуі 6 трлн теңгеден асады.

Ал алға қойылған мақсаттарға жету барысында туристік тартымды орындарында инфрақұрылымның жеткіліксіз дамуы, туристік өнімдер ассортиментінің жетіспеушілігі және сапасының төмендігі, туристік қызметтерді цифрландырудың жеткіліксіз деңгейі, Қазақстанның халықаралық деңгейдегі туристік әлеуеті туралы хабардар болмауы және туристердің қауіпсіздігіне қатысты мәселелер және кадрларды кәсіби даярлаудың жеткіліксіздігі.

Осыған сәйкес төмендегі кестеде 2018 жылдан 2023 жылға дейінгі кезеңде Қазақстандағы туризм саласындағы проблемалардың динамикасы көрсетілген (2-сурет).

2-сурет - Туризм саласындағы проблемалық динамика

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде құрастырған [21].

2-суретте мынадай негізгі аспектілер:

1. Инфрақұрылым мәселелері: Инфрақұрылым проблемаларының үлесі 2018 жылғы 70%-дан 2023 жылы 55%-ға дейін біртіндеп төмендейді. Бұл туристік нысандардың инфрақұрылымының біртіндеп жақсарғанын көрсетеді;

2. Қызмет көрсету сапасы: қызмет көрсету сапасына қатысты мәселелер де 2018 жылғы 60%-дан 2023 жылы 45%-ға дейін төмендеу үрдісін көрсетіп отыр, бұл қызмет көрсету стандарттарының жоғарылауын көрсетеді;

3. Цифрландыру: цифрландыруға байланысты проблемалардың үлесі 2018 жылғы 50%-дан 2023 жылы 35%-ға дейін айтарлықтай төмендеді, бұл цифрлық технологиялардың туристік салаға біртіндеп енгізілгенін көрсетеді;

4. Туристердің қауіпсіздігі: туристердің қауіпсіздігі мәселелері 2021 жылға дейін көтеріліп, 45%-ға жетті, бірақ содан кейін 2023 жылы 35%-ға дейін төмендей бастады, бұл қауіпсіздік шараларын жақсартудың нәтижесі болуы мүмкін;

5. Кәсіптік даярлық: кадрларды кәсіптік даярлау проблемалары 2018 жылғы 40%-дан 2023 жылы 25%-ға дейін төмендейді, бұл туризм саласындағы білім беру мен мамандар даярлау деңгейінің жоғарылауын көрсетеді.

Бұл талдау бірқатар проблемалардың болуына қарамастан, Қазақстанның туристік саласы негізгі салалардағы оң өзгерістер мен жақсартуларды көрсетті.

Осылайша, Тұжырымдаманы табысты іске асыру инфрақұрылымды дамытуды, туристік маршруттарды ілгерілетуді, туристік қызметтерді дамытуды, туристік брендті ілгерілетуді және мемлекет тарапынан саланы қолдауды қамтитын кешенді тәсілді талап етеді.

2.3 ҚР туризм саласында стратегиялық басқаруды қалыптастырушы туристік саланың түрлері

Магистрлік жобаны жазу кезінде туристік саланы дамытуды талдауға арналған әр-түрлі зерттеу әдістері қолданылды.

Біріншіден, жоғарыда көрсетілген Тұжырымдамадағы 3-ші міндет: ішкі туризмді қолдау, туристер санының артуы және қазақстандықтар үшін ел ішінде демалу үшін тартымды жағдайлар жасау бойынша тоқталсақ,

Кесте 1 - Тұжырымдаманың 1-кезеңінің жоспарлы және оның болжамды мәндері

№	Атауы	2021		2022		2023	
		Жоспар	Факт	Жоспар	Факт	Жоспар	Факт
1.	1 көрсеткіш Ішкі туристер санының артуы (млн. адам)	5,3	5,1	6	6,4	6,4	7,0
2.	2 көрсеткіш Келуші туристер санының ұлғаюы (млн. адам)	0,4	0,3	1	0,9	1,4	1,0
3.	3 көрсеткіш Бөлме қоры санының ұлғаюы (төсек-орын, мың)	187,6	193,0	191,8	203,5	196,1	207,7

Кесте 1 Жалғасы

№	Атауы	2024		2025	
		Жоспар	Факт	Жоспар	Факт
1.	1 көрсеткіш Ішкі туристер санының артуы (млн. адам)	7,3	-	8,0	-
2.	2 көрсеткіш Келуші туристер санының ұлғаюы (млн. адам)	2,0	-	3,0	-
3.	3 көрсеткіш Бөлме қоры санының ұлғаюы (төсек-орын, мың)	200,4	-	205,0	-

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде құрастырған [21].

3-кестедегі 1-ші көрсеткіш «*Ішкі туристер санының артуы (млн. адам)*» 2021 жылы 5,3%-дан 2022 жылы 6%-ға (0,7%-ға), 2022 жылы 6%-дан 2023 жылы 6,4%-ға (0,4%-ға), 2023 жылы 6,4%-дан 2024 жылы 7,3%-ға (0,9 %-ға) және 2024 жылы 7,3%-дан 2025 жылы 8%-ға дейін (0,7%-ға) ұлғайту жоспарланған болатын.

Бірақ бұл көрсеткішге 2021 жылы қол жеткізілмегендігін көруге болады. Яғни 2021 жылы алға қойылған міндет 5,3% жыл соңындағы нақты мән 5,1% болып, 0,2%-ға қол жеткізілмеді.

Ал 2-ші көрсеткіш «*Келуші туристер санының ұлғаюы (млн. адам)*» бойынша тоқталатын болсақ, 2021 жылы 0,4%-дан 2022 жылы 1%-ға (0,6%-ға), 2022 жылы 1%-дан 2023 жылы 1,4%-ға (0,4 %-ға), 2023 жылы 1,4%-дан 2024 жылы 2,0%-ға (0,6%-ға) және 2024 жылы 2,0%-дан 2025 жылы 3,0%-ға дейін (1%-ға) ұлғайту жоспарға қойылды.

Бірақ бұл көрсеткішке 2021, 2022 және 2023 жылдар аралығында алға қойылған міндетке қол жеткізілмегендігін көруге болады.

Келесі 3-ші көрсеткіштегі «*Бөлме қоры санының ұлғаюы (төсек-орын, мың)*» бойынша барлық жылы жоспарлы көрсеткіштерге қол жеткізілгенімен, алға қойылған міндеттер жоғары бағаланған.

Уақыт қатарларын зерттеу мен талдау және оларды болжау үшін біз математикалық модельдер құрамыз, олардың негізінде біз алдағы 5 жылға арналған (2024-2028 жж.) туризм көрсеткіштерінің болжамды мәндерін есептейміз. Зерттеудің осы әдісін қолдану болжамды мәндерді Тұжырымдамадағы ұсынылған жоспарлы нысаналы индикаторлармен салыстыру үшін қажет.

Біздің жобада 2005 жылдан 2023 жылға дейінгі (барлығы 18 жыл) кезеңдегі динамикадағы мынадай көрсеткіштер қаралды: орналастыру орындарындағы (қонақ үйлердегі) бөлме қоры саны (төсек-орын), ішкі туристер саны (резиденттер) және келуші туристер саны (нерезиденттер).

Уақыт қатарларын талдауда регрессиялық модельдің келесі түрлері қолданылады:

- қарапайым сызықтық регрессия;
- бірнеше регрессия;
- сызықтық емес регрессия.

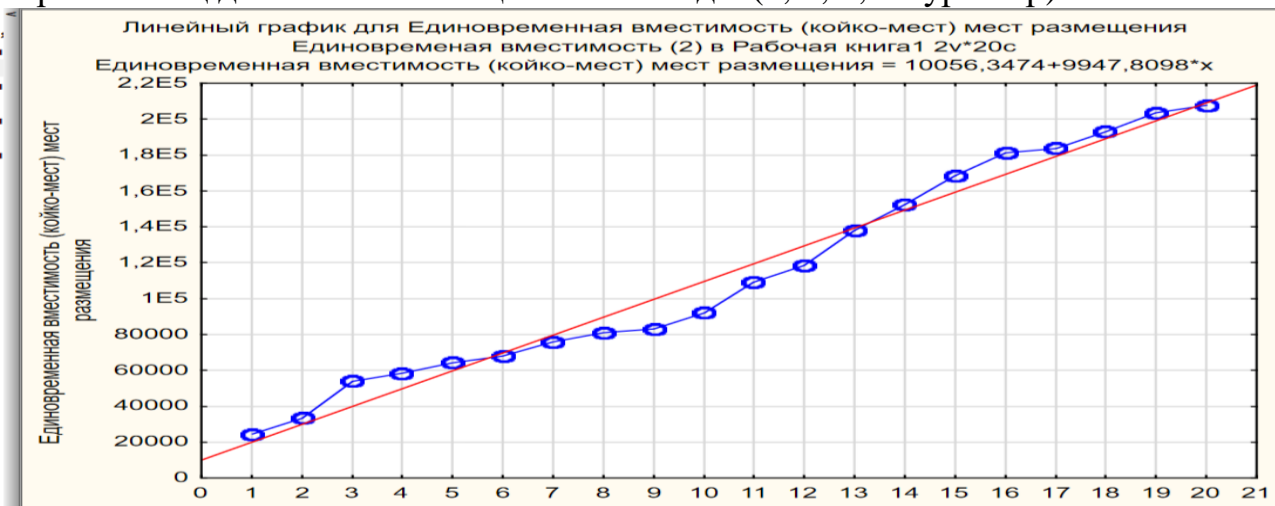
Сызықтық регрессияны құрудың графикалық әдісін қолданамыз. Ол үшін «Statistica» бағдарламасы пайдаланылады.

Ең алдымен орналастыру орындарындағы (қонақ үйлердегі) бөлме қоры саны (төсек-орын) 2005-2023 жылдар аралығындағы (барлығы 18 жыл) көрсеткіштер қаралады.

Бақылаудың графикалық әдісін жүзеге асыру үшін «М графиктер және сызықтық графиктер (айнымалылар үшін)» жолағындағы графиктерді таңдау керек.

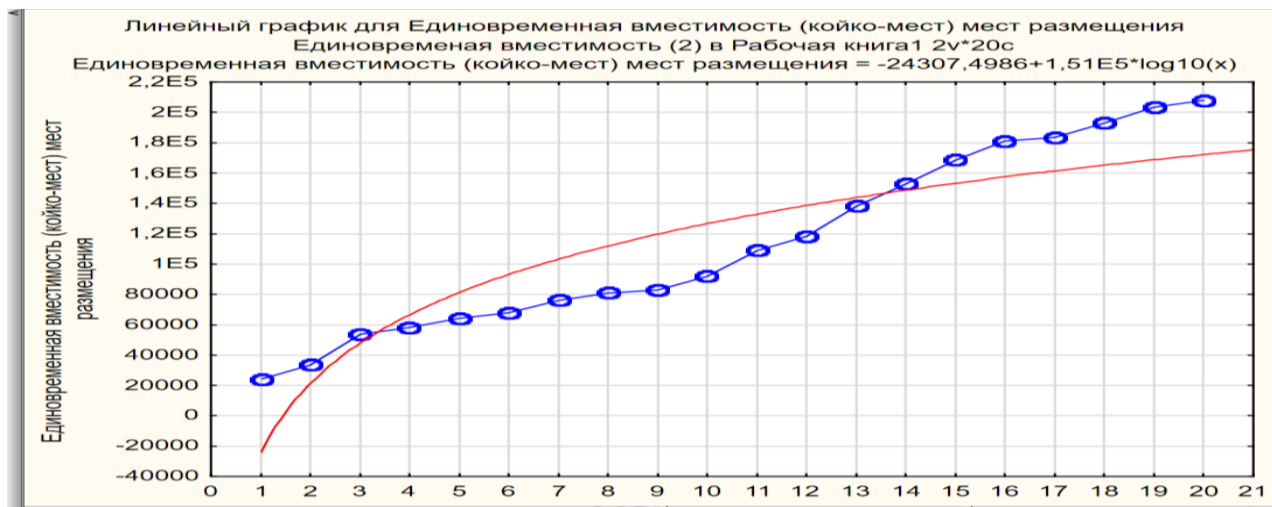
Әрі қарай, қажетті тендеудің түрін таңдап, график пен сәйкес трендті аламыз.

Одан кейін қалған көрсеткіштер бойынша Диаграммалар жасалды және барлық таңдалған график түрлері (желілік негізінде, логарифмдік деңгей негізінде, экспоненциалды деңгей негізінде және көпмүшелік деңгей негізінде) көрсеткіштің динамикасын жақсы сипаттайды (3, 4, 5, 6-суреттер).

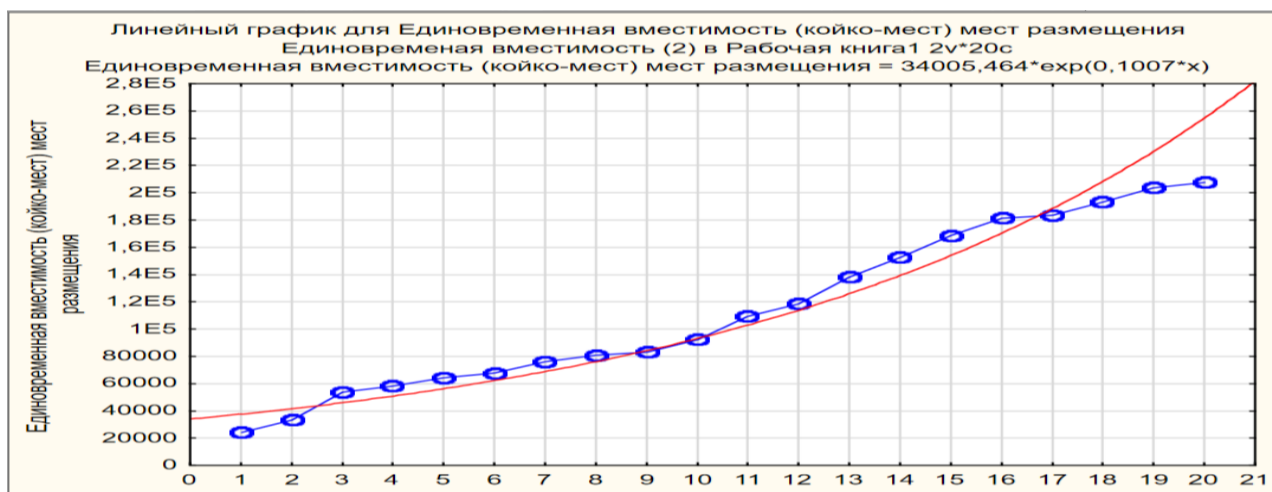
3-сурет – Желілік негізінде бөлме қоры саны (төсек-орын)

Ескертпе – Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

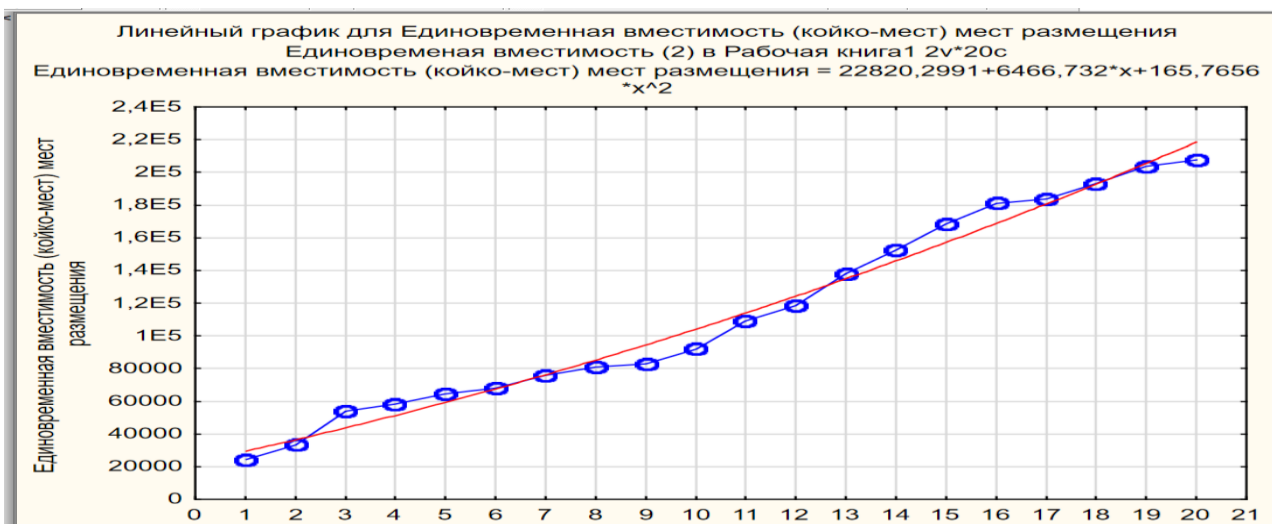

4-сурет - Логарифмдік деңгей негізінде бөлме қоры саны (төсек-орын)

Ескертпе – Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

5-сурет - Экспоненциалды деңгей негізінде бөлме қоры саны (төсек-орын) динамикасы
 Ескертпе – Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

6-сурет – Әр-түрлі функциялар негізінде бөлме қоры саны (төсек-орын) динамикасы
 Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Бірнеше регрессия X аргументінің бірнеше деректер жиынтығын талдау болып табылады. Шынайы нәтижелерді көруге мүмкіндік беретін біздің талдауымыздың келесі кезеңі бірнеше регрессия арқылы сызықтық және сызықтық емес трендтерді құру. Уақыт деректеріне негізделген сызықтық емес модельді құрудың ерекшелігі - бұл жағдайда тәуелсіз айнымалы ретінде T уақыт моменті болады. Ол үшін біз t, t², logt, 1/t айнымалыларын қарастырамыз (7-сурет).

C:\Users\Admin\Downloads\Единовременная вместимост						
	Пер1	Единовремене	t	t^2	log10t	
1	2004	24257	1	1	0	
2	2005	33399	2	4	0,30103	
3	2006	53834	3	9	0,47712	
4	2007	58367	4	16	0,60206	
5	2008	64377	5	25	0,69897	
6	2009	67857	6	36	0,77815	
7	2010	76053	7	49	0,8451	
8	2011	81015	8	64	0,90309	
9	2012	83103	9	81	0,95424	
10	2013	92053	10	100	1	
11	2014	109094	11	121	1,04139	
12	2015	118355	12	144	1,07918	
13	2016	138062	13	169	1,11394	
14	2017	152601	14	196	1,14613	
15	2018	168603	15	225	1,17609	
16	2019	181201	16	256	1,20412	
17	2020	183619	17	289	1,23045	
18	2021	193030	18	324	1,25527	
19	2022	203531	19	361	1,27875	
20	2023	207756	20	400	1,30103	

7-сурет - Айнымалыларды таңдау

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Екінші ретті параболаны тәуелді айнымалы ретінде құру үшін біз Y , тәуелсіз - t , t^2 көрсетеміз (8, 9-суреттер).

Статистика	Итоговые статистик
	Значение
Множест. R	0,992291055
Множест. R2	0,984641539
Скоррект. R2	0,982834661
F(2,17)	544,940852
p	3,83667941E-16
Стд. Ош. Оценки	7798,92279

8-сурет - Бөлме қоры санын (төсек-орын) екінші ретті параболасын бағалауды талдау нәтижелері

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Итоги регрессии для зависимой переменной: Единовременная вместимост						
R= ,99229106 R2= ,98464154 Скоррект. R2= ,98283466						
F(2,17)=544,94 p<,00000 Станд. ошибка оценки: 7798,9						
	БЕТА	Ст.Ош. БЕТА	B	Ст.Ош. B	t(17)	p-знач.
N=20						
Св.член			22820,30	5802,256	3,933005	0,001072
t	0,642703	0,126471	6466,73	1272,525	5,081813	0,000092
t^2	0,356176	0,126471	165,77	58,860	2,816259	0,011891

9-сурет - Бөлме қоры санын (төсек-орын) екінші ретті параболасын бағалауды талдау нәтижелері

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Ал гиперболаны бағалау үшін тәуелсіз $1/t$ айнымалысын таңдау керек (10,11,12,13,14.15-суреттерде көрсетілген).

Статистика	Итоговые статисти
	Значение
Множест. R	0,666126163
Множест. R2	0,443724065
Скоррект. R2	0,412819846
F(1,18)	14,3580419
p	0,00134333188
Стд. Ош. Оценки	45613,5747

10-сурет - Бөлме қоры санын (*төсек-орын*) гиперболасын бағалауды талдау нәтижелері

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Итоги регрессии для зависимой переменной: Единовременная вместимос						
R= ,66612616 R2= ,44372406 Скоррект. R2= ,41281985						
F(1,18)=14,358 p<,00134 Станд. ошибка оценки: 45614,						
N=20	БЕТА	Ст.Ош. БЕТА	B	Ст.Ош. B	t(18)	p-знач.
Св.член			146425	13227,87	11,06941	0,000000
1/t	-0,666126	0,175796	-177425	46823,77	-3,78920	0,001343

11-сурет - Бөлме қоры санын (*төсек-орын*) гиперболасын бағалауды талдау нәтижелері

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Статистика	Итоговые статистики; ЗП
	Значение
Множест. R	0,895347867
Множест. R2	0,801647802
Скоррект. R2	0,790628236
F(1,18)	72,7476711
p	0,0000000972712613
Стд. Ош. Оценки	27237,5149

12-сурет - Бөлме қоры санын (*төсек-орын*) логарифмдік бағалауды талдау нәтижелері

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Итоги регрессии для зависимой переменной: Единовременная вместимос						
R= ,89534787 R2= ,80164780 Скоррект. R2= ,79062824						
F(1,18)=72,748 p<,00000 Станд. ошибка оценки: 27238,						
N=20	БЕТА	Ст.Ош. БЕТА	B	Ст.Ош. B	t(18)	p-знач.
Св.член			-24307,5	17377,58	-1,39879	0,178872
log10t	0,895348	0,104974	151000,7	17703,91	8,52922	0,000000

13-сурет - Бөлме қоры санын (*төсек-орын*) логарифмдік бағалауды талдау нәтижелері

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Статистика	ИТОГОВЫЕ СТАТИСТИКИ
Множест. R	Значение
Множест. R	0,9886739
Множест. R2	0,97747608
Скоррект. R2	0,976224751
F(1,18)	781,150419
p	2,79588159E-16
Стд. Ош. Оценки	9178,48409

14-сурет - Бөлме қоры санын (*төсек-орын*) сызықтық бағалауды талдау нәтижелері

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Итоги регрессии для зависимой переменной: Единовременная вместимость						
R= ,98867390 R2= ,97747608 Скоррект. R2= ,97622475						
F(1,18)=781,15 p<,00000 Станд. ошибка оценки: 9178,5						
	БЕТА	Ст.Ош. БЕТА	B	Ст.Ош. B	t(18)	p-знач.
N=20						
Св.член			10056,35	4263,695	2,35860	0,029852
t	0,988674	0,035374	9947,81	355,926	27,94907	0,000000

15-сурет - Бөлме қоры санын (*төсек-орын*) сызықтық бағалауды талдау нәтижелері

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Бағалау нәтижелері төмендегі 2-кестеде көрсетілген.

Кесте 2 - Бөлме қоры саны (*төсек-орын*) бойынша динамикалық модельдерінің салыстырмалы сипаттамалары

Үлгі	Екінші ретті парабола	Гипербола	Логарифмдік тәуелділік	Сызықтық түзу
	$Y=22820,3+6466,73t+165,77t^2$	$Y=146425-177425*1/t$	$Y=-24307,5+151000,7*1/t$	$Y=10056,35+9947,81t$
Анықтау коэффициенті R2	0,984	0,443	0,802	0,977
Түзетілген анықтау коэффициенті R2	0,982	0,413	0,791	0,976
F - Фишер критерийі	544,94	14,35	72,74	781,15
Стандартты ауытқу	7798,9	45613,57	27237,5	9178,48

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Үлгілерді құру нәтижесінде ең жақсы анықтау коэффициенті екінші ретті параболда және сызықтық регрессия теңдеуінде байқалады, яғни зерттелетін индикатордың тербелістерінің 97,7%-ы осы үлгімен сипатталады.

Құрылған үлгілердің сәйкестігін дұрыс бағалау түзетілген детерминация коэффициентімен қамтамасыз етіледі, өйткені ол үлгідегі факторлардың санына тәуелді емес, сондықтан әртүрлі үлгілер бойынша әртүрлі факторлармен салыстыруға болатын байланыстың тығыздығын бағалауды көрсетеді. Бұл жағдайда ең үлкен мән ретінде екінші ретті параболда алынады. F - Фишер критерийінің мәні барлық үш үлгіде жоғары алынған, яғни бағаланған регрессия теңдеулерінің статистикалық маңыздылығы расталады. Гипербола мен логарифмдік функцияның стандартты ауытқуына келетін болсақ, стандартты ауытқулар өте жоғары, сондықтан болжамды есептеу кезінде оларды алып тастаймыз.

Осылайша, екінші ретті параболаның және сызықтық регрессия теңдеуінің алынған үлгілері статистикалық маңызды болып табылады.

Енді 2024-2028 жылдарға арналған болжауға көшеміз (16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25-суреттерде көрсетілген).

Переменная	Предск. значения для (Единовременная перемен.: Единовременная вместимост		
	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	6466,732	21,00000	135801,4
t^2	165,766	0,00000	0,0
Св.член			22820,3
Предсказанные			158621,7
-95,0%ИС			112776,9
+95,0%ИС			204466,4

16-сурет - Екінші ретті парабол бойынша болжамды мәндерді есептеу

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Переменная	Предск. значения для (Единовременная перемен.: Единовременная вместимост		
	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	6466,732	22,00000	142268,1
t^2	165,766	0,00000	0,0
Св.член			22820,3
Предсказанные			165088,4
-95,0%ИС			116577,9
+95,0%ИС			213598,9

17-сурет - Екінші ретті парабол бойынша болжамды мәндерді есептеу нәтижелері

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Переменная	Предск.значения для (Единовременная переменная): Единовременная вместимость		
	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	6466,732	23,00000	148734,8
t^2	165,766	0,00000	0,0
Св.член			22820,3
Предсказанные			171555,1
-95,0%ИС			120377,0
+95,0%ИС			222733,3

18-сурет - Екінші ретті парабола бойынша болжамды мәндерді есептеу нәтижелері

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Переменная	Предск.значения для (Единовременная переменная): Единовременная вместимость		
	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	6466,732	24,00000	155201,6
t^2	165,766	0,00000	0,0
Св.член			22820,3
Предсказанные			178021,9
-95,0%ИС			124174,3
+95,0%ИС			231869,5

19-сурет - Екінші ретті парабола бойынша болжамды мәндерді есептеу нәтижелері

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Переменная	Предск.значения для (Единовременная переменная): Единовременная вместимость		
	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	6466,732	25,00000	161668,3
t^2	165,766	0,00000	0,0
Св.член			22820,3
Предсказанные			184488,6
-95,0%ИС			127970,1
+95,0%ИС			241007,1

20-сурет - Екінші ретті парабола бойынша болжамды мәндерді есептеу нәтижелері

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Переменная	Предск.значения для (Единовременная перемен.: Единовременная вместимость)		
	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	9947,810	21,00000	208904,0
Св.член			10056,3
Предсказанные			218960,4
-95,0%ИС			210002,7
+95,0%ИС			227918,0

21-сурет - Екінші ретті парабола бойынша болжамды мәндерді есептеу нәтижелері

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Переменная	Предск.значения для (Единовременная перемен.: Единовременная вместимость)		
	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	9947,810	22,00000	218851,8
Св.член			10056,3
Предсказанные			228908,2
-95,0%ИС			219288,3
+95,0%ИС			238528,0

22-сурет - Екінші ретті парабола бойынша болжамды мәндерді есептеу нәтижелері

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Переменная	Предск.значения для (Единовременная перемен.: Единовременная вместимость)		
	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	9947,810	23,00000	228799,6
Св.член			10056,3
Предсказанные			238856,0
-95,0%ИС			228562,2
+95,0%ИС			249149,7

23-сурет - Екінші ретті парабола бойынша болжамды мәндерді есептеу нәтижелері

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Переменная	Предск.значения для (Единовременная перемен.: Единовременная вместимость)		
	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	9947,810	24,00000	238747,4
Св.член			10056,3
Предсказанные			248803,8
-95,0%ИС			237826,5
+95,0%ИС			259781,0

24-сурет - Екінші ретті парабола бойынша болжамды мәндерді есептеу нәтижелері

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Переменная	Предск. значения для (Единовременная перемен.: Единовременная вместимость)		
	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	9947,810	25,00000	248695,2
Св.член			10056,3
Предсказанные			258751,6
-95,0%ИС			247083,0
+95,0%ИС			270420,2

25-сурет - Екінші ретті парабола бойынша болжамды мәндерді есептеу нәтижелері

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Төмендегі 3-кестеде 2024-2028 жылдар аралығындағы болжамды мәндердің жиынтығын көруге болады.

Кесте 3 - 2024-2028 жылдарға арналған болжамды мәндерді есептеудің жиынтық кестесі

Жылдар	Екінші ретті парабола бойынша болжалды мәндер	Төменгі сенімділік -95,0%	Жоғарғы сенімділік +95,0%	Сызықтық функция бойынша болжамды мәндер	Төменгі сенімділік -95,0%	Жоғарғы сенімділік +95,0%
2024	158621,7	112776,9	204466,4	218960,4	210002,7	227918,0
2025	165088,4	116577,9	213598,9	228908,2	219288,3	238528,0
2026	171555,1	1200377,0	222733,3	238856,0	228562,2	249149,7
2027	178021,9	124174,3	231869,5	248803,8	237826,5	259781,0
2028	184488,6	127970,1	241007,1	258751,6	247083,0	270420,2

Ескертпе - Автор ҚР Ұлттық статистика бюросының дереккөз негізінде «Statistica» бағдарламасы арқылы құрастырған [21].

Есептеулерге сүйене отырып, біз екінші ретті парабола функциясын қолданған кезде жоспарлы мәндердің максималды шекарасы 204466,4 болуы керек екенін көреміз.

Жоғарыда көрсетілген есептеумен ішкі және келуші туристер санының 2024-2028 жылдарға арналған болжамды мәндері жобаның соңғы 1-ші қосымшасында көрсетілген.

Осылайша талдау нәтижелері Қазақстан туризмін дамыту бойынша стратегиялық құжатта алға қойылған міндеттер жыл соңындағы нақты мәнге қарама-қайшы келіп тұр.

Бұл есептеулер Тұжырымдамадағы ҚР туризм саласын дамыту стратегиясында жоспарлы көрсеткіштердің жоғары қылып қойылғандығын растайды.

Енді Тұжырымдаманың 4-ші міндеті: Қазақстанды туристік бағыт ретінде ілгерілету, белсенді маркетинг және ұлттық туристік бренд құру, сондай-ақ халықаралық көрмелерге қатысу және сыртқы нарықтарда жылжыту бойынша талдауды ары қарай жалғастырамыз.

ҚР туризм саласында стратегиялық басқарудағы туристік өнімді қалыптастыру және оны халықаралық аренада және ел ішінде ілгерілету жөніндегі қызметті қаржыландыру көрсеткіштері ТМД-ның кейбір елдерін қарағанда, халықаралық деңгейдегі аналогтардан едәуір төмен.

Бірақ Комитеттің қызметін неғұрлым егжей-тегжейлі бағалау үшін біз менеджмент тәжірибесінде белгілі «SMART» тұжырымдамасын қолданамыз, ол біз қойған немесе жұмыс істейтін кез келген мақсат: Specific (нақты); Measurable (өлшенетін); Attainable (қол жеткізуге болатын); Relevant (шынайы); time-bound (уақыт бойынша анықталған) болуы керек [20].

Кесте 4 - Бағалау критерийлері

SMART критерийлері бойынша нысаналы индикаторлар мен көрсеткіштерді бағалау	Қорытынды бағалауды анықтау (ҚБ)	ҚБ максималды баллы	ҚБ диапазоны	Деңгей
Әрбір нысаналы индикатор мен міндеттер көрсеткішін сарапшылар SMART: Specific (нақтылық) критерийлері бойынша бағалайды	ҚБ арифметикалық орта ретінде анықталады	50	ҚБ<30	Қанағаттанарлықсыз
			30<ҚБ<40	Қанағаттанарлық
			40<ҚБ<45	Орташа
			45<ҚБ<48	Жақсы
Measurable (өлшеу) Attainable (қол жетімділік) Relevant (реализм) Time-bound (сенімділік уақыт)			ҚБ∈(49,50)	Өте жақсы

Ескертпе - Автор есептеулер негізінде құрастырған [20].

4-кестеден көріп отырғаныңыздай, максималды қорытынды баға - 50 балл, өйткені барлық критерийлердің маңыздылығы бірдей:

30-дан төмен - мемлекеттік органның қызмет деңгейі қанағаттанарлықсыз деп бағаланады, бұл қызметтің негізгі ережелері мен бағыттарының қателігін көрсетеді;

30-дан 40-қа дейінгі - қызмет деңгейі әлсіз қанағаттанарлық деп бағаланады, қызметтің фрагменттілігі, логиканы сақтамау және мәселені шешудің толықтығы проблемалары бар;

40-тан 45-ке дейінгі балл - қызмет деңгейі қанағаттанарлық деп бағаланады, ең төменгі қажетті талаптарды орындау ретінде сипатталады, стратегиялық мақсаттан шамалы ауытқулар байқалады;

45-тен 48 баллға дейін - қызмет деңгейі жақсы деп бағаланады, қызмет жүйелі және саланың барлық бағыттарын терең қамтиды;

49-дан 50-ге дейінгі балл – қызмет деңгейі өте жақсы деп бағаланады, барлық қажетті талаптардың максималды орындалуы ретінде сипатталады.

Осы жоғарыда көрсетілген критерийлерге байланысты төмендегі 5-кестеде нәтижелер көрсетілген.

Кесте 5 - Комитеттің қызметін сараптамалық бағалау нәтижелері

	<i>Specific</i>	<i>Measurable</i>	<i>Attainable</i>	<i>Relevant</i>	<i>Timebound</i>
Нысаналы индикаторлар	6,3	8,1	9,6	3,2	5,8
Тікелей тапсырма көрсеткіштері	3,4	6,2	9,7	2,4	5,2
Орташа балл	4,9	7,2	9,7	2,8	5,5
Қорытынды баға (ҚБ)	30,1				

Ескертпе - Автор есептеулер негізінде құрастырған [20].

Жоғарыдағы 5-кестеден көріп отырғанымыздай, Комитеттің SMART критерийлері бойынша Specific (нақтылық) - 4,9 балл, Measurable (өлшеу) - 7,2 балл, Attainable (қол жетімділік) - 9,7 балл, Relevant (реализм) - 2,8 балл және Time-bound (сенімділік уақыт) - 5,5 баллмен бағаланып, яғни қызмет деңгейі нашар қанағаттанарлық деп бағаланады.

Комитеттің қызметі таңдалған стратегиялық бағдарлардың орындылығы мен негізділігі бойынша ең төмен баға алды. Басқаша айтқанда, туризм индустриясын дамытудың нақты стратегиялық мақсатын елемеу туралы айтуға болады.

Туристік саясаттың мақсаттары мен міндеттері туризм индустриясындағы қалыптасқан экономикалық, саяси, әлеуметтік жағдайларға байланысты екені белгілі. Қолданыстағы саясатқа сәйкес, қазіргі уақытта туризм тек қағаз жүзінде, стратегиялық индикаторлар мен көрсеткіштер туризмді дамыту бойынша туризм саласының әлеуетіне сәйкес келмейді.

3 Туристік қызмет саласының Қазақстанның экономикалық тиімділігін арттыру құралы ретінде

3.1 Туристік қызмет саласының тиімділігін бағалау

Туристік қызмет саласының тиімділігін бағалау әр-түрлі әдістер мен көрсеткіштерді пайдалана отырып, жүргізілуі мүмкін. Міне, осы бағалау кезінде ескерілетін бірнеше негізгі аспектілер.

Рентабельділік: тиімділіктің негізгі көрсеткіштерінің бірі – туристік қызметтің рентабельділігі. Бұдан туристік қызметтерден түсетін кірістер мен оларды ұсыну шығындары кіреді. Рентабельділікті кірістің жалпы шығындарға немесе жалпы сатылымға қатынасы ретінде есептеуге болады.

Туристер саны: аймаққа немесе туристік қызығушылық объектісіне келетін туристер санының артуы көбінесе тиімділіктің көрсеткіші ретінде қарастырылады. Бұл көрсеткіш әдетте туристер аймақтағы сапарлар немесе түндер санымен өлшенеді.

Туристердің қанағаттану деңгейі: туристердің қызмет пен тәжірибеге қаншалықты риза екенін бағалау да маңызды. Мұны сауалнамалар, туристердің кері байланысы немесе туристік сайттардағы рейтингтер арқылы өлшеуге болады.

Экономикалық үлес: туристік қызметтің тиімділігін оның аймақ немесе ел экономикасына қосқан үлесі арқылы да бағалауға болады. Бұдан жұмыс орындарын құру жергілікті кәсіпорындарда сату көлемін ұлғайту, салық түсімдері және т. б.

Тұрақтылық және қоршаған ортаға әсер ету: қазіргі әлемде туристік қызметтің тұрақтылығы мен оның қоршаған ортаға әсерін ескеру қажет. Көрсеткіштерге жаңатылатын энергияны пайдалану, қалдықтарды басқару, табиғи және мәдени ресурстарды сақтау және т. б.

Бұл аспектілерді туристік қызмет саласының тиімділігін кешенді бағалау үшін біріктіріп пайдалануға болады.

Сонымен қатар, туризм саласындағы тиімділігі экономикалық, әлеуметтік және экологиялық аспектілерді қоса алғанда, әр-түрлі критерийлер бойынша бағалауға болады. Міне, өнімділікті бағалау үшін жие қолданылатын бірнеше негізгі көрсеткіштер:

Экономикалық көрсеткіштер:

- туризм индустриясының жалпы көлемі: туристердің елде немесе аймақта жұмсайтын жалпы ақшасы;

- туризмнің ЖІӨ: туризмнің елдің ЖІӨ-ге пайыздық үлесі;

- туристік салада құрылған жұмыс орындарының саны;

- туризмге инвестиция деңгейі және оның қайтарымы;

- туристер мен туристік кәсіпорындардан алынатын алымдар мен салықтар.

Әлеуметтік көрсеткіштер:

- туристерге қызмет көрсету сапасы;

- туристердің қанағаттану деңгейі;
- жергілікті халыққа әсері жұмыс орындарын құру, мәдени мұра мен дәстүрлерді сақтау инфрақұрылымды жақсату және білім мен денсаулыққа қол жетімділік;

- жергілікті қоғамдастықтарды дамыту және жергілікті кәсіпкерлерді қолдау;

Экологиялық көрсеткіштер:

- туризмнің қоршаған ортаға әсері: қалдықтарды төгу, су мен ауаның ластануы, экожүйелердің бұзылуы;

- табиғи және мәдени ресурстарды сақтау туристік қызметке экологиялық тұрақты тәжірибелерді қосу, табиғи қорықтар мен мәдени ескерткіштерді қорғау.

Туристік қызметтің тиімділігін бағалау кешенді тәсілді және жоғарыда аталған барлық аспектілерді ескертуді талап етеді. Бұл ретте туризмнің экономикалық пайдасы мен оның қоғам мен қоршаған ортаға әсері арасындағы тепе-теңдікті табу маңызды.

3.2 ҚР туристік қызмет саласындағы сарапшыларға арналған сараптамалық сауалнама нәтижелері

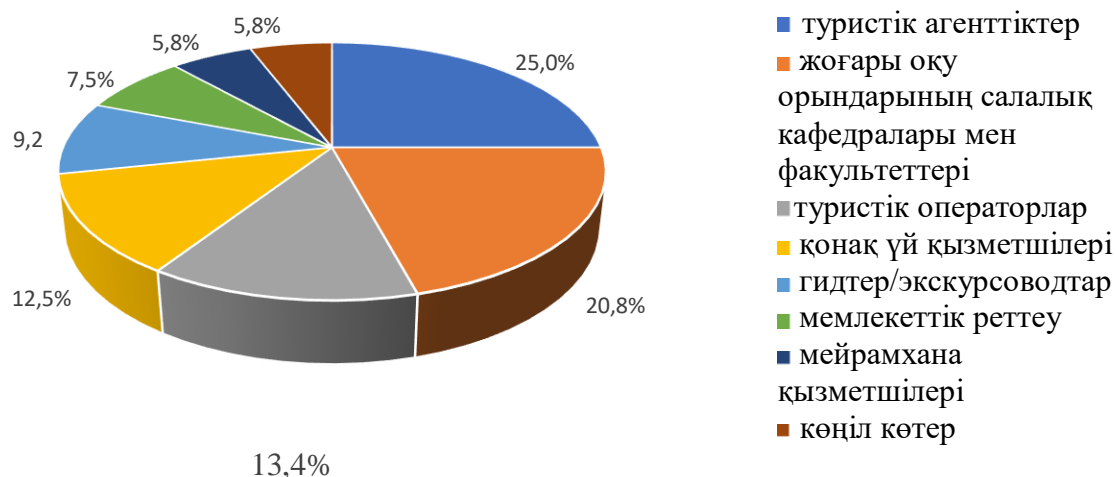
Туризм индустриясын дамытудың қолда бар әлеуеті бойынша пікірлерді зерделеу және саланы жетілдіру бойынша ұсыныстарды қалыптастыру мақсатында магистрлік жоба шеңберінде туристік қызмет саласындағы сарапшыларға арналған сараптамалық сауалнама жүргізілді. Ол сауалнамаға қонақ үй және мейрамхана бизнесі, ойын-сауық және демалыс секторы, туроператорлық және турагенттік қызмет, жоғары оқу орындарының салалық кафедралары мен факультеттерінің профессорлық-оқытушылық құрамы, саланы мемлекеттік реттеу секторы салаларының мамандары қатысты.

Сауалнама жүргізу үшін сілтеме жасалған Google form қосымшасы пайдаланылды, сондай-ақ WhatsApp және Telegramm мессенджерлеріндегі туризм саласындағы салалық сарапшылармен чаттар арқылы респонденттерге жіберілді.

Сараптамалық сауалнама саланың ағымдағы жай-күйі бойынша сарапшылардың пікірін және даму әлеуетін анықтауға, сонымен қатар оны одан әрі жетілдіру жөнінде ұсыныстар беруге бағытталған 10 сұрақты қамтиды.

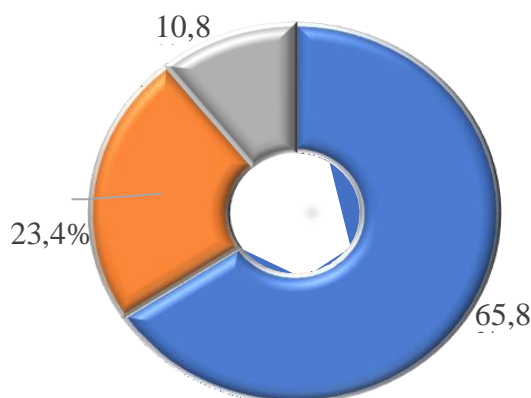
Сауалнама сұрақтары бойынша өз бетінше жауап беру мүмкіндігімен 4-тен 7-ге дейін жауап нұсқалары болды.

Сауалнама 120 респондентті қамтыды, оның ішінде: туристік агенттік қызмет өкілдерінен - 30 респондент немесе 25,0%, салалық кафедралар мен жоғары оқу орындары факультеттерінің профессорлық-оқытушылық құрамынан - 25 респондент немесе 20,8%, туристік операторлық қызмет өкілдерінен - 16 респондент немесе 13,4%, қонақ үй қызметінен - 15 респондент немесе 12,5%, гидтер/экскурсоводтардан - 11 респондент немесе 9,2%, мемлекеттік реттеуден - 9 немесе 7,5%, мейрамхана қызметінен - 7 респондент немесе 5,8%, ойын-сауық секторынан - 7 респондент немесе 5,8% (26-сурет)

26-сурет - Респонденттердің қызмет түрлері бойынша бөліну құрылымы
Ескертпе - Автор сараптамалық сауалнама деректері негізінде құрастырған.

Бұл ретте респонденттердің жалпы санының 79 немесе 65,8%-ның туристік қызметте 5 жылдан астам, ал 28 респондент немесе 23,4%-ның 1 жылдан 5 жылға дейін және 13 респондент немесе 10,8%-ның 1 жылға дейін жұмыс тәжірибесі бар (27-сурет).

■ -5 жылдан астам ■ -1 жылдан 5 жылға дейін ■ -1 жылға дейін

27-сурет - Сұхбат алушылардың туристік қызметтегі жұмыс тәжірибесі
Ескертпе - Автор сараптамалық сауалнама деректері негізінде құрастырған.

Осылайша, салада 5 жылдан астам тәжірибесі бар респонденттердің үлкен үлес салмағын ескере отырып, бұл сауалнама объективтілік принципіне толық сәйкес келеді.

Бірінші сұрақ «Сіз Қазақстанның/өңірдің туризм индустриясы экономикалық дамуының перспективалы бағыты деп санайсыз ба?» Респонденттердің 18-і немесе 15%-ы Қазақстанда/өңірде жергілікті халықтың демалу қажеттіліктерін қанағаттандыру негізінде туризм саласы дамуы мүмкін деп есептейді, респонденттердің 95-і немесе 79,2%-ы туристік-рекреациялық саланы ел/өңір экономикасының негізгі салаларының бірі болуы мүмкін деп есептейді, респонденттердің 2-і немесе 1,7%-ы елімізде туристік саланың

келешегі жоқ деп ойлайды, ал қалған 5 респондент немесе 4,1% жауап беруде қиындықтарға тап болды (28-сурет)

- жауап беруге киналды
- елімізде туристік саланың келешегі жоқ
- Қазақстанда/өңірде жергілікті халықтың демалу қажеттіліктерін қанағаттандыру туризм саласы дамуы мүмкін
- туристік-рекреациялық сала ел/өңір экономикасының негізгі салаларының біріне айналуы мүмкін

28-сурет - Туристік индустрияның болашағы туралы сарапшылардың пікірі
Ескертпе - Автор сараптамалық сауалнама деректері негізінде құрастырған.

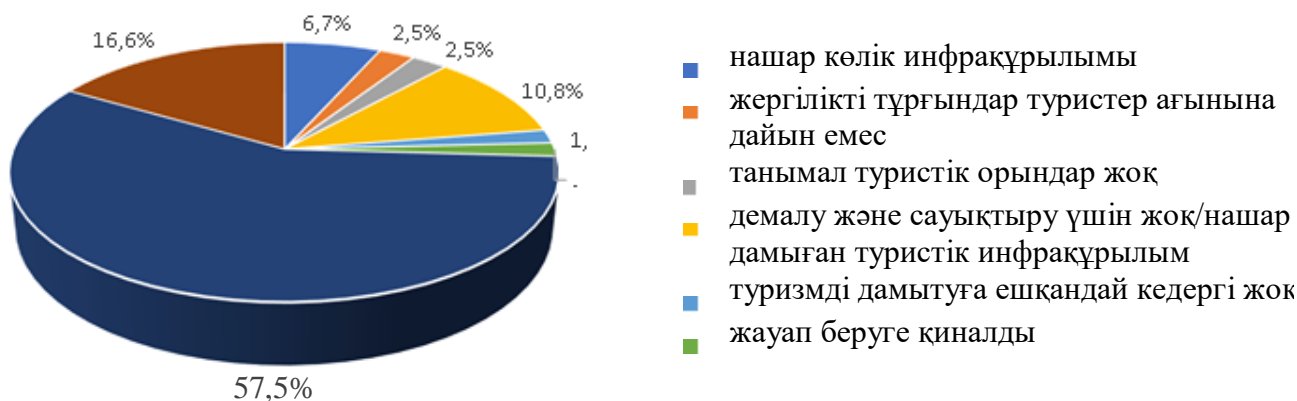
Екінші сұрақ «Елде/өңірде туризм саласының дамуына қандай проблемалар кедергі келтіреді?» 8 респондент немесе 6,7% негізгі проблема көлік инфрақұрылымының нашарлығы деп ойлайды, 3 респондент немесе 2,5% жергілікті халық көп туристер ағынына дайын емес, 3 респондент немесе 2,5%-ы елде/аймақта демалу үшін туристік орындар жеткіліксіз деп санайды, 13 респондент немесе 10,8%-ы (қонақ үйлер, мейрамханалар, санаторийлер және т. б.) туристік инфрақұрылым жоқ немесе нашар дамыған деп санайды, ал 2 респондент немесе 1,7% елге/аймаққа туризмді дамытуға кедергілер жоқ деп ойлайды. Қалған 2 респондентке немесе 1,7% жауап беру қиынға соқты.

Сонымен қатар, жоғарыда аталған сұраққа бірнеше жауап нұсқаларын таңдауға және өз пікірлерін жазуға мүмкіндік берілді.

69 немесе 57,5% респондент демалуға және сауықтыруға ресурстар аз, негізгі проблемаларға туристік инфрақұрылымның болмауы/нашар дамуы, жергілікті тұрғындар туристердің ағынына дайын емес деп санайды.

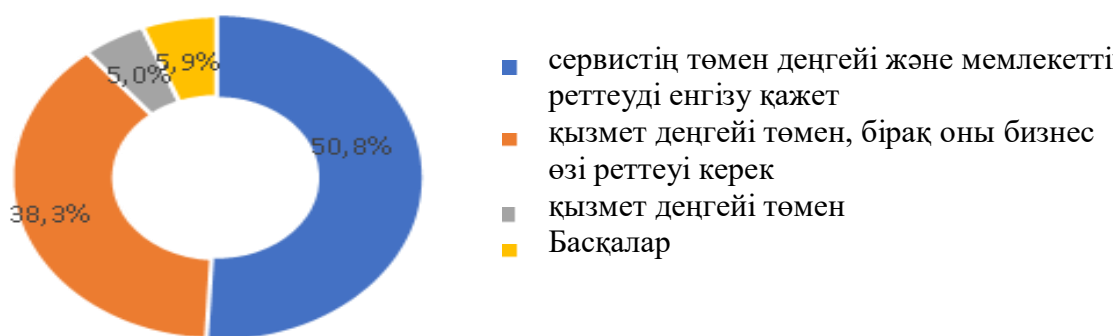
1 респондент елде/аймақта жеткілікті көрікті жерлер жоқ/демалуға және сауықтыруға ресурстар аз, туристік инфрақұрылым жоқ/нашар дамыған деген жауаптардан басқа, проблемалардың бірі ретінде туризмге қолайлы барлық жерлердің бос емес екендігін, яғни сатып алғанын көрсетеді. Сондай-ақ тағы 1 респондент туристерді орналастыру орындарында тұру құнының тым қымбат екендігін айтты

Оны төмендегі 29-суреттен көруге болады.

29-сурет - Туризмнің дамуына кедергі келтіретін негізгі мәселелер
Ескертпе - Автор сараптамалық сауалнама деректері негізінде құрастырған .

Үшінші сұрақ «Сіз елдегі/аймақтағы қызмет сапасы төмен деп ойлайсыз ба?» 6 респондент немесе 5% қызмет деңгейі төмен деп санамайды, 46 респондент немесе 38,3% қызмет көрсету деңгейі төмен, бірақ оны бизнес өзі реттеуі керек деп ойлайды. 61 респондент немесе 50,8% сервис деңгейі төмен және оны арттыру үшін осы бағытта мемлекеттік реттеуді енгізу қажет деп санайды (30-сурет).

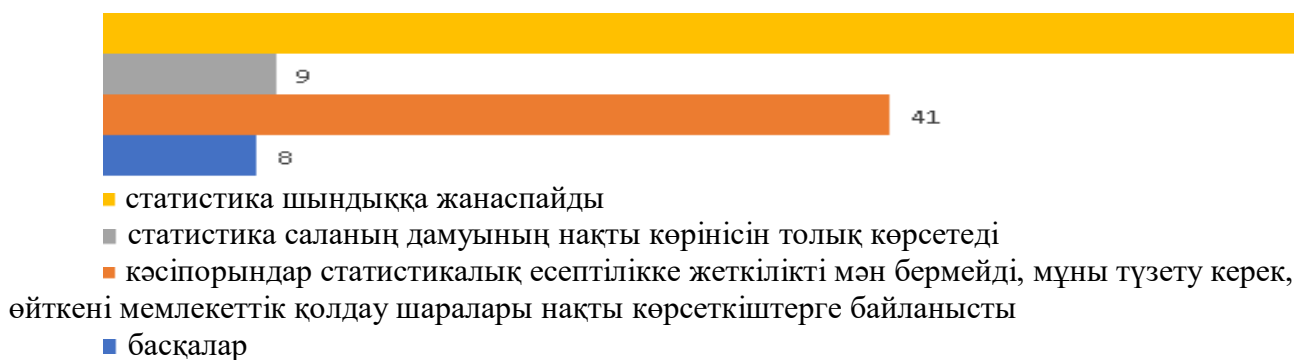

30-сурет - Туристік қызметтегі сервис деңгейі туралы пікір
Ескертпе - Автор сараптамалық сауалнама деректері негізінде құрастырған.

Қалған респонденттер өздерінің нұсқаларын ұсынды, мысалы: «Мемлекет туризмді дамытуды өз бақылауына алуы керек, сонда ғана ол елге және оның тұрғындарына табыс әкеледі», «Қызмет көрсетушілер үшін білім жоқ, барлығы базар деңгейінде», «Әрине, қызмет көрсету деңгейі төмен. Алайда, барлық салалар үшін бір тұжырымдаманы әзірлеу мүмкін емес. Мемлекеттің қолдауы қажет. Бірақ бизнес сонымен бірге қызмет көрсету кәсіпорындарының дамуын ынталандыру үшін өз шарттарын белгілеуі керек», «Әр кәсіпкерге мемлекеттен жеке көмек болуы керек», «Қызмет көрсету төмен, ал бағалар қымбат», «Мемлекет тарапынан реттеу емес, қолдау қажет. Мемлекеттік қызметшілердің арасында өз саласының маманы болуы екіталай», «Сервис деңгейі төмен және әрбір қабылдаушының кәсіби дағдыларына, мәдени-экономикалық деңгейіне байланысты».

Төртінші сұрақ «**Статистикалық деректер туризм саласындағы нақты жағдайды (туристер санын) көрсете ме?**» 9 респондент немесе 7,5% статистика саланың дамуының нақты көрінісін толық көрсетеді, 62 респондент немесе 51,7% статистика шындыққа жанаспайды, өйткені кәсіпорындар толық есеп бермейді, 41 респондент немесе 34,2% Кәсіпорындар статистикалық есептілікке жеткілікті мән бермейді, мұны түзету керек, өйткені саланы мемлекеттік қолдау шаралары нақты көрсеткіштерге байланысты деп санайды (31-сурет).

62

31-сурет - Туризм индустриясындағы статистикалық деректердің дұрыстығы
Ескертпе - Автор сараптамалық сауалнама деректері негізінде құрастырған.

Сондай-ақ, респонденттер арасында келесі жауап нұсқалары болды: «Кәсіпорындар да, мемлекет те дұрыс санақ жүргізе алмайды», «Әкімдіктер статистиканы саналы түрде бұрмалайды», «Мен бұл сұраққа мәселеде объективті және құзыретті бола алмаймын», «Статистика туризм саласындағы статистикалық нысандарды іріктеуді талап етеді», «Статистикалық деректер тапшы, нақты жағдайды көрсетпейді», «Статистиканы мүлдем жинауға болмайды. Шетелдіктерді тұрғылықты жерінде тіркеу, салық деректері, әуе және темір жол билеттері, шекарадан өту бар. Бұл ақпарат жазылады. Тек оны жинауды және талдауды үйрену керек», «Әкімдер мен Үкіметтің есептерінде туризм саласы жоқ».

Бесінші сұрақ «**Сіз туроператорлық қызметті лицензиялауды алып тастау керек деп ойлайсыз ба?**» 96 респондент немесе 80% жоқ, лицензиялауды мемлекет жүзеге асыруы керек, өйткені бұл жауапкершілік пен қажетті талаптарға сәйкестіктің кепілі. 7 респондент немесе 5,8% қызметті лицензиялауды алып тастау қажет деп санайды. 11 респондент немесе 9,2% лицензиялауды алып тастау және қызметті өзін-өзі реттеу арқылы жүзеге асыру қажет деген пікірде қалды.

Сондай-ақ, мындай жауаптар да бар: «Бірінші тармақты атап өтуге болады, бірақ мемлекет ішкі және сыртқы нарықты реттемейді және бақыламайды», «Нарықтағы жағдайға сәйкес лицензиялау лицензиясыз қызметті жүзеге асырудың артықшылығы немесе кедергісі емес. Лицензиясыз компаниялардың жұмысы бақыланбайды», «Лицензиялар 20 жыл бұрын да, қазір де саудаланған, сондықтан лицензиялау ешқандай кепілдік бермейді», «Лицензиялауды

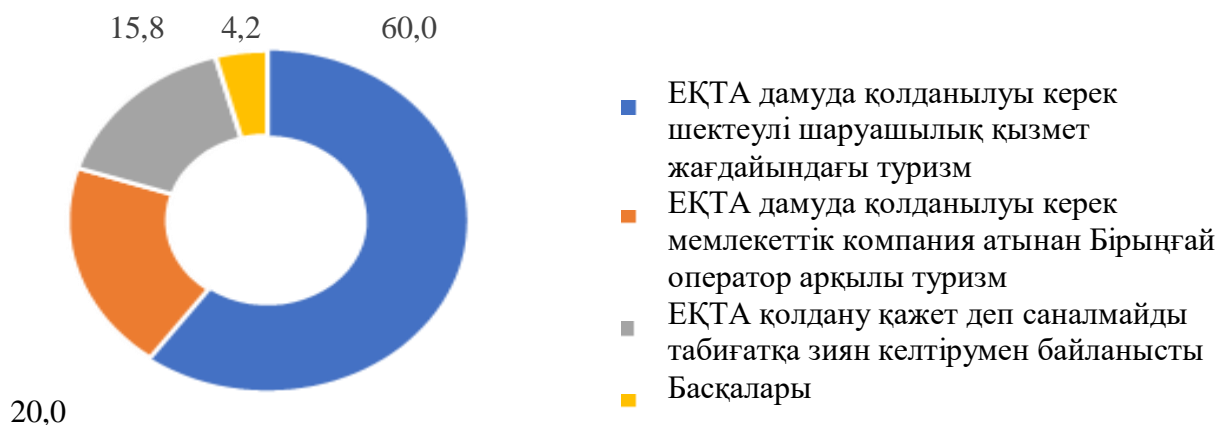
жеңілдету керек» және 2 респондент жауап беруде қиындықтарға тап болды («Мен экономист емеспін») (32-сурет).

32-сурет - Туроператорлық қызметті лицензиялау қажеттілігі
Ескертпе - Автор сараптамалық сауалнама деректері негізінде құрастырған.

Алтыншы сұрақ «Сіз ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың туризмді дамытуда үлкен әлеуеті бар деп ойлайсыз ба?» Респонденттердің 72-сі немесе 60%-ы ия, бұл аумақтар шектеулі экономикалық қызмет жағдайында туризмді дамытуда қолданылуы керек деп есептейді. 24 респондент немесе 20% иә, бұл аумақтарды бірыңғай тәсілді белгілеу үшін мемлекеттік компания атынан бірыңғай туроператор арқылы туризмді дамытуда пайдалану қажет деп санайды.

Бұл ретте 19 респондент немесе 15,8% жоқ, мен олай ойламаймын. Бұл аумақты пайдалану мүмкін емес, өйткені бұл табиғатқа үлкен зиян келтіреді деп санайды (33-сурет).

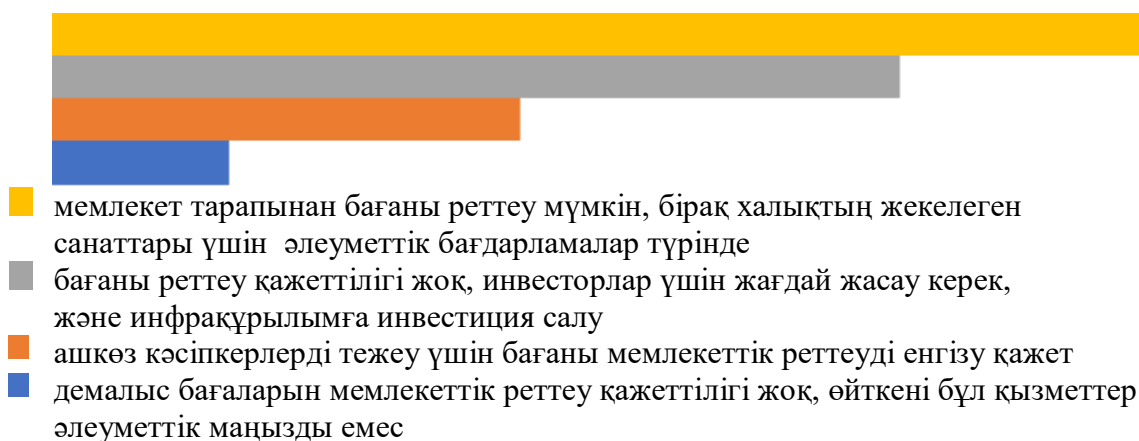

33-сурет - Туристік қызметті дамытудағы ЕҚТА әлеуеті
Ескертпе - Автор сараптамалық сауалнама деректері негізінде құрастырған.

Жауаптардың ішінде: «Билікті бір қолға беруге болмайды», «ЕҚТА-ты артық урбанизациядан және шамадан тыс жаппай жүктеуден қорғау тетіктерін әзірлеу қажет», «ЕҚТА-ны автомобильдерден, туристердің жаппай ағынынан қорғау керек. Бірақ оларды туристер үшін жабу мүлдем мүмкін емес. Соқпақтар, түнейтін орындар және от жағатын орындар қажет. Осы ережелерді қатаң сақтау керек», «Иә бұл аумақтарды шектеулі экономикалық қызмет жағдайында

пайдалануға болады. Дегенмен, рекреациялық жүктемені есептеуді бақылау және оның орындалуын бақылау қажет. Кейде бірнеше қосымша соқпақтар жасап, туристердің бір бөлігін сол жерге бағыттау керек. Ал бізде туристердің барлығы танымал бағыттарға келеді, бірақ онда ешкімнің шаруасы жоқ», «Аумақтарды инвесторлардың көмегімен пайдалану керек».

Жетінші сұрақ **«Қазақстандағы демалыс бағасын мемлекет тарапынан реттеу қажет деп санайсыз ба?»** респонденттер ұсынылған жауап нұсқалары аясында жауап берді. Сонымен, 53 респондент немесе 44,2% мемлекет тарапынан бағаны реттеу мүмкін, бірақ халықтың жекелеген санаттары – зейнеткерлер, студенттер үшін әлеуметтік бағдарламалар түрінде. 21 респондент немесе 17,5% иә, мемлекет ашкөз кәсіпкерлерді ұстауы керек деп санайды. 38 респондент немесе 31,7% жоқ, инвесторлар үшін жағдай жасап, инфрақұрылымға инвестиция салу керек деп санайды. 8 респондент немесе 6,7% демалыс бағасын мемлекет тарапынан реттеу қажеттілігі жоқ, бұл қызметтер әлеуметтік маңызды емес (34-сурет).

34-сурет - Туризмдегі қызметтердің бағасын реттеу қажеттілігі
Ескертпе - Автор сараптамалық сауалнама деректері негізінде құрастырған.

Сегінші сұрақ **«Сіздің ойыңызша, жақын арада туризмнің қандай түрлері перспективалы болады?»** 59 респондент немесе 49,2% табиғи қорықтар мен қорықшаларға (*экологиялық және ауылдық туризм*) бару туризмнің перспективалы бағыты болады деп жауап берді. 31 респондент немесе 25,8% тарихи ескерткіштер мен қасиетті орындарға бару (*мәдени-танымдық және қажылық туризм*) деп санайды. Жағажай туризм демалысын 16 респондент немесе 13,3% перспективалы деп санайды.

3 респондент немесе 2,5% жоғарыда аталған барлық бағыттарды перспективалы деп санайды және 1 респондент туризм «Instagram» интернет жүйесі арқылы трендке айналады деп санайды.

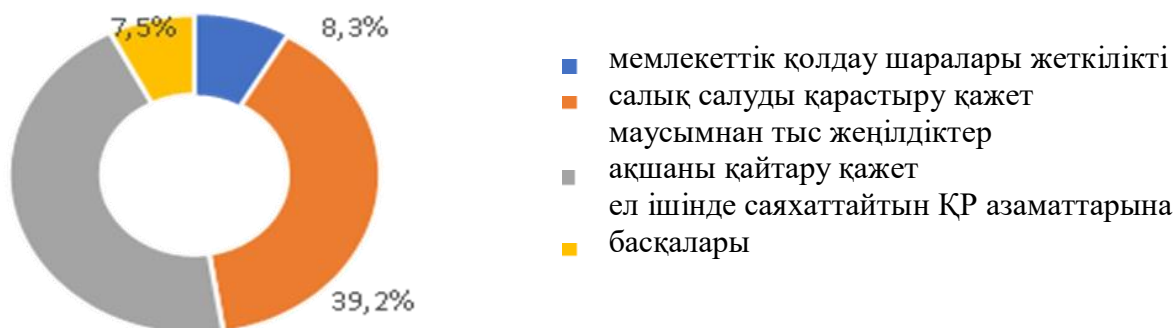
Қалғандары келесі бағыттарды перспективалы деп санайды: «Автотуризм, глэмпинги и караванинг», «Халықаралық туризм», «Аймаққа байланысты өз ерекшеліктері болады», «Этнотуризм», «Байқоңыр туралы ұмытпаңыз. Бұл үлкен ашық аспан астындағы мұражай» және «Туристердің соңғы санаты үшін

қалалық туризмді дамыту керек, өйткені олардың басқа бағыттарға бару мүмкіндігі әрдайым бола бермейді» (35-сурет).

35-сурет - Туризмдегі перспективалық бағыттар
Ескертпе - Автор сараптамалық сауалнама деректері негізінде құрастырған.

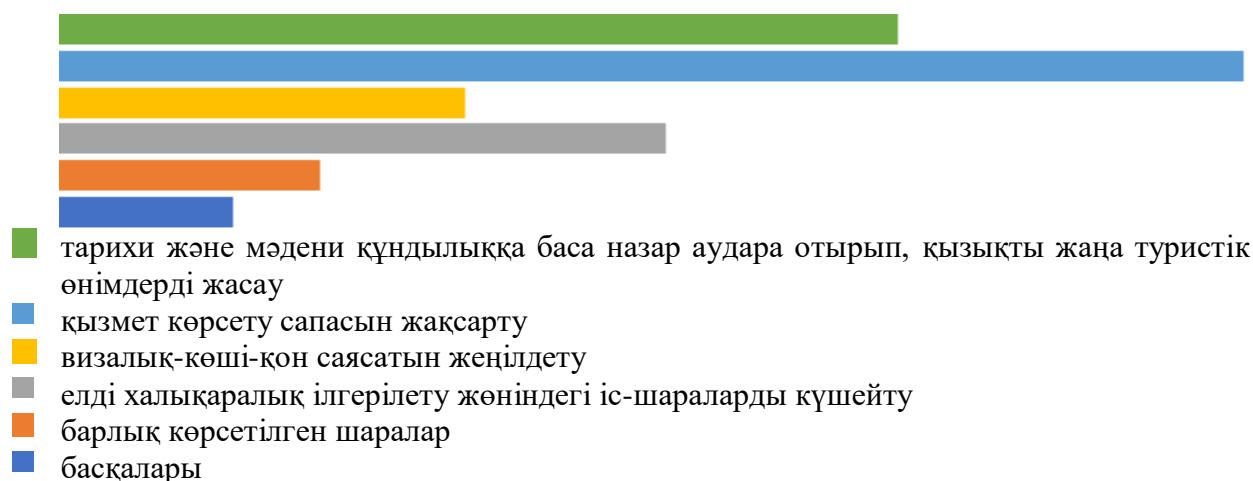
Тоғызыншы сұрақ «Туристік қызметте мемлекеттік қолдау шаралары жеткілікті деп санайсыз ба?» 10 респондент немесе 8,3% оларды иә, жеткілікті деп санайды, 47 респондент немесе 39,2% оларды жоқ, маусымнан тыс салықтық жеңілдіктер қарастырылуы керек деп есептейді. 54 респондент немесе 45% жоқ, ел ішінде саяхаттап жүрген Қазақстан азаматтарына кэшбэк көздеу қажет деп санайды (36-сурет).

36-сурет - Мемлекеттік қолдаудың қосымша шараларын енгізу қажеттілігі
Ескертпе - Автор сараптамалық сауалнама деректері негізінде құрастырған.

Оныншы сұрақ «Қазақстанның шетелдік азаматтар үшін туристік тартымдылығын арттыру үшін қандай шараларды жүзеге асыру қажет деп ойлайсыз?» 29 респондент немесе 24,2% тарихи және мәдени құндылыққа баса назар аудара отырып, қызықты жаңа туристік өнімдерді жасауды таңдады, 41 респондент немесе 34,2% қызмет сапасын жақсарту қажет деп санайды. 21 респондент немесе 17,5% елді халықаралық ілгерілету жөніндегі іс-шараларды күшейту маңызды деп санады. Визалық-көші-қон саясатын жеңілдету қажеттілігін 14 респондент немесе 11,7% атап өтті. 9 респондент немесе 7,5%

жоғарыда аталған барлық іс-шаралардың бір мезгілде маңыздылығын көрсетті (37-сурет).

37-сурет - Шетелдік азаматтар үшін Қазақстанның туристік тартымдылығын арттыру үшін қажетті шаралар

Ескертпе - Автор сараптамалық сауалнама деректері негізінде құрастырған.

Сондай-ақ, респонденттер «Саладағы процесстерді басқару жүйесін өзгерту керек», «Қазіргі заманғы инвесторлар үшін тартымды жағдайлар жасау», «Қазақстан бойынша маршруттар мен орналастыру объектілері бойынша жалпы деректер базасын құру», «Бұқаралық спорттық іс-шараларды қосу» деген өз көзқарастарын білдірді.

Сараптамалық сауалнама нәтижелері (2-қосымшада көрсетілген) көрсеткендей, респонденттер туристік секторды перспективалы деп санайды, алайда оған әсер ететін негізгі проблемалардың бар екендігін көрсетеді. Респонденттердің пікірінше, негізгі проблемаларға инфрақұрылымның дамымауы, Қазақстандықтардың туристер ағынына дайын еместігі және тиісінше сервистің төмен деңгейі жатады.

Бұл ретте сарапшылар туризм саласындағы сервис сапасын мемлекеттік реттеуді қолдамайды. Респонденттердің туристік қызметтердің бағасын мемлекеттің реттеу мәселесі бойынша да осындай пікірі.

Сонымен қатар, сарапшылар бұл бизнесті жүргізу қауіпсіздік пен жауапкершіліктің кепілі деп есептей отырып, туроператорлық қызметті лицензиялау жөніндегі ағымдағы ережені қолдайды.

Сондай-ақ, респонденттердің пікірінше, ЕҚТА туристік қызметті дамыту кезінде айтарлықтай әлеуетке ие, сондай-ақ олар басымдықтардың экотуризмге қарай жылжуын атап өтеді.

3.3 ҚР туристік қызмет саласындағы стратегиялық басқару жүйесін жөніндегі ұсынымдар

ҚР-ның туристік қызмет саласындағы стратегиялық басқару жүйесін жетілдіру үшін бірнеше ұсыныстар ұсынуға болады. Олар:

- ұлттық туризм стратегиясын әзірлеу ортақ мақсаттарға жету үшін мемлекеттің, жеке сектордың және жұртшылықтың күш-жігерін біріктіретін туризмді дамытудың ұзақ мерзімді жоспарын құру;

- инвестицияларды ынталандыру: қонақ үйлерді, мейрамханаларды, көлік құралдарын және көрікті жерлерді қоса алғанда, туристік инфрақұрылымды дамытуға инвестицияларды тарту үшін салықтық жеңілдіктер, субсидиялар және басқа да қолдау шараларын көптеп ұсыну;

- сапалы инфрақұрылымды дамыту: туристер үшін қолжетімділік пен жайлылықты жақсарту үшін көлік, коммуникация және қонақ үй инфрақұрылымын дамытуға инвестиция салу;

- туристік өнімді жылжыту: заманауи цифрлық және онлайн платформаларды пайдалануды қоса алғанда, ішкі және шетелдік туристерді тарту үшін тиімді маркетингтік науқандарды құру;

- кадрларды оқыту: қызмет көрсету саласындағы қызметкерлерді, гидтерді және туризм менеджерлерін қоса алғанда, туризм саласындағы білікті кадрлары оқыту және даярлау;

- қызмет көрсету сапасын жақсарту: қызмет көрсету сапасын және туристердің қанағаттануын арттыру үшін қызмет көрсету стандарттары мен сертификаттау бағдарламаларын енгізу;

- орнықты даму: экологиялық орнықты тәжірибелерді енгізуді және осал экожүйелер мен мәдениет ескерткіштеріне туристік жүктемені басқаруды қоса алғанда, табиғи және мәдени ортаны сақтау жөнінде шаралар қабылдау;

- халықаралық серіктестермен ынтымақтастық: халықаралық туристік ұйымдармен серіктестік орнату және тәжірибе мен ресурстармен алмасу үшін басқа елдермен туристік ынтымақтастықты дамыту.

Бұл шаралар ҚР-ға туризм саласындағы стратегиялық басқару жүйесін жақсартуға және осы саланың тұрақты және бәсекеге қабілетті дамуына қол жеткізуге көмектеседі.

ҚР-ның туристік саланы дамытуға арналған стратегиялық құжаттар алға қойылған міндеттер мен мақсаттар, оның ішінде ішкі және келуші туристер саны мен орналастыру орындарындағы бөлме қоры саны бойынша математикалық, функциялар көрсеткіштердің жоғары болуымен ерекшеленеді.

Осыған байланысты, көрсеткіштерді жоспарлы мәнінен азайтуды ұсынамын.

Жалпы соңғы жылдары адамдар ұялы телефон арқылы барлық дерлік қажеттіліктеріне пайдаланады. Қазіргі таңда туристерге арналған сайттарда көп.

Сайттарда туристерге ежелгі қалалар арқылы қызықты саясаттардан бастап табиғи саябақтардағы қызықты оқиғаларға дейін бүкіл әлем бойынша қызықты маршруттардың кең таңдауы ұсынылады.

Сонымен қатар, кәсіби гидтер – шытырман оқиғалы әлемге жол көрсетуші. Олар барлық құпия бұрыштарды, қызықты жерлерді біледі және әр жер турады таңғайып оқиғаларды айтады.

Қазіргі таңда, туристік нысандардың көпшілігі аудан орталықтарын шалғай орналасқандықтан және сол туристік нысанда статистикалық тіркеу

пунктерінің жоқтығы ел аумағына келетін туристердің санын нақты шығаруға кедергі келтіруде.

Сондай-ақ турист шет мемлекетке шығар алдында алдымен өзінің қауіпсіздігін ойлайды және соңғы кездері елге келуші шетел туристерінің жоғалып кетуі көптеп байқалуда.

Осыған орай, Қазақстанның шалғайда орналасқан көрікті нысандарға арналған туристік QR промокоды арқылы ұялы телефонға арналған қосымша ұсынамын.

Бұл қосымша әр аймақта орналасқан визит орталықтарында, егер визит орталық болмаған жағдайда аудан орталығында орналасқан қонақ үйлерде туристердің ұялы телефоны арқылы орнатылады.

Қосымшада туристер үшін көрікті жерлерге апарар жол сілтемесі болса, қонақ үй қызметшілеріне, яғни мемлекетімізге келетін туристердің нақты қай нысанға қанша туристің барғандығын және олардың қосымша арқылы нақты қай жерде жүргендігі туралы толық ақпараттарды алуға мүмкіндік болады.

Қосымшаның атауы және ол қандай функциялардан тұратындығы жоба қорғау кезінде слайдта толық көрсетілген.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазақстанның туристік әлеует жеткілікті жоғары, туризм экономиканы мемлекеттік дамытудың басымдығы саналады, алайда шетелдік туристер арасында танымал нысандарға апаратын дамымаған инфрақұрылым туристік мүмкіндіктерді шектейді. Зерттеу нәтижелері бойынша келесі тұжырымдар жасалды.

Көптеген елдердің шетелдің туристер мен валюталық кірістерді елге барынша тарту саясатына қарамастан, ішкі туризм әлдеқайда үлкен нарық болып табылады және сәйкесінше саясаткерлер мен зерттеушілердің назарын аударуға лайық.

COVID-19 және тұрақты геосаяси жағдайға байланысты халықаралық сапарларға әлі де елеулі шектеулер бар. Ішкі туризм дағдарыс кезінде өте маңызды болуы мүмкін, өйткені ол бірнеше қолайсыз жағдайларда өзінің тұрақтылығын дәлелдейді.

ҚР туризм саласын дамыту стратегиясы бойынша болжамды міндеттерге қол жеткізу деңгейін анықтау үшін қолданылған математикалық функциялар стратегиялық көрсеткіштердің жоғары болуымен ерекшеленеді, бұл мемлекет тарапынан жағдайдың жеткіліксіз пысықталғандығын көрсетеді.

Туристік саланы дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамадағы стратегиялық көрсеткіштер ҚР Комитетінің негізгі стратегиялық құжаты және стратегиялық жоспары айтарлықтай ерекшеленеді, бұл олардың жеткіліксіз дамуын көрсетеді. Комитеттің «SMART» әдістемесі бойынша туризмнің әлсіз деңгейі туралы расталды.

Интернет-кеңістіктегі туристердің пікірлерін талдау көрсеткендей, дәл осы қазақстандық турист сервис деңгейі мен инфрақұрылым сапасына аса талапшыл болып табылады. Ішкі туризмді дамытуға ерекше назар аударатырып, мемлекет автоматты түрде келу туризмін дамыту үшін жағдай жасайды.

Сонымен қатар, ішкі туризмді дамыту бойынша жұмыс жүргізіп отырып, шетелдік туристер ағынын арттыруға да назар аудару қажет.

Осыған байланысты мыналар қажет:

1. Қазақстанның туристік әлеуетін ТМД бойынша ең жақын көршілеріміздің көрсеткіштеріне дейін ілгерілету жөніндегі іс-шараларға республикалық деңгейде қаржыландыруды ұлғайту (7-15 млн АҚШ);

2. Қазақстанға кірген кезде азаматтары виза алудан босатылатын елдер санын 90-ға дейін ұлғайту. Бұл ретте тізімді неғұрлым тұрақты жағдайдағы және келу туризмі үшін үлкен әлеуеті бар елдермен толықтыру.

Осы шараларды енгізу Қазақстанның ішкі және сыртқы нарықтағы туристік әлеуетін арттырады, ынталандыру шаралары және қолайлы жағдайлар жасау арқылы ел ішінде саяхаттамауға оң әсер етеді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕККӨЗДЕР ТІЗІМІ

- 1 Г.К. Калиев «Қазақстандағы туризмді дамытудың экономикалық алғышарттары» // АльПари. - 2011. - № 2-3. - 164-169 б.
- 2 Г.К. Койшина «Туристік қызметтен экономикалық тиімділік» //Саясат-Полиция. - 2010. - № 2. - 16-18 б.
- 3 TRAVEL & TOURISM ECONOMIC IMPACT 2021. Global Economic Impact and Trends 2021 [web-портал]. - 2021. - URL: <https://wttc.org/Portals/0/Documents/Reports/2021/Global%20Economic%20Impact%20and%20Trends%202021.pdf>. Өтініш берілген күні: 18.03.2024 ж.
- 4 WORLD TRAVEL & TOURISM COUNCIL: Domestic Tourism - Importance & Economic Impact [web-портал]. - 2018. - URL: https://wttc.org/Portals/0/Documents/Reports/2018/Domestic%20Tourism-%20Importance%20Economic%20Impact-Dec%2018.pdf?ver=2021-02-25_182514-683. Өтініш берген күні: 20.03.2024 ж.
- 5 Marius Mayer, Luisa Vogt. Economic effects of tourism and its influencing factors ZfTW 2016; Volume 8 (2): 169-198, DOI 10.1515/tw-2016-0017.
- 6 О.Б. Мазбаев «Заманауи ақпараттық технологияларды қолдану туризм және қонақжайлылық жүйесіндегі басқару». «Тұран» университетінің хабаршысы. - 2009. - № 4. - 68-70 б.
- 7 Г.М. Дүйсен «Әлемдік туризмге кіру жағдайында Қазақстан өңірлерін рекреациялық игеру: теория, стратегия және практика». - Алматы, 2010. - 206 б.
- 8 Т.В. Рассохина «Жалпылаудың ғылыми-әдістемелік аспектілері тұрақты дамуды басқарудың динамикалық құрылымдық моделі дестинациялар». Экономика: кеше, бүгін және ертең. - 2017. - Vol. 7. Is. 10A. - 59-65 б.
- 9 Gulyaev V. G., Rassokhina T. V., Golodyaev V. I. Scientific approaches to the development of tourism in the Russian Federation in the crisis, sanctions and geopolitical instability // journal format. 2016. No. 1. P. 126-134.
- 10 Kenzhebekov N. D., Matayev T. B., A. K. Kaldybay Service activities in tourism and hospitality in Kazakhstan: problems and solutions //Scientific results. Business and service technologies. Volume 3, No. 1. - 2017. - P. 34-51.
- 11 Karpova G. A. Prospects of scientific researches in the sphere of economy and social sphere management //Bulletin of Saint-Petersburg state economic University. - № 4. - 2010 <https://cyberleninka.ru/article/n/perspektivy-nauchnyh-issledovaniy-v-sfereekonomiki-i-upravleniya-sotsialnoy-sferoy-1#ixzz4ax8pZsgV>.
- 12 King B., Pease A., Milman, A. Social impacts of tourism: the perception of local population // Yearbook of tourism studies. - № 20. - 1993. - P. 650-665.
- 13 Goeldner Ch.R., Brent Ritchie. Tourism: principles, practices, philosophies. - NJ: JohnWiley & Sons, 2012. - 544 p.
- 14 Karbetova Z. R., Karbetova S. R. Strategic priorities of improvement of tourism in Kazakhstan. The Bulletin Of KazNU. - Economic series. - № 4 (98). – 2013.
- 15 Nikitinsky E. S. 20 years of independence of Kazakhstan on the way of sustainable development of the tourism industry // Bulletin of the University «Turan». - 2011. - № 4.- P. 52-57.

16 The shayekin J. M., Tleubergenova A. T. Formation of competitiveness of tourist services //Marketing in Russia and abroad. - 2011. - № 6. - P. 115-121.

17 The state support of development of tourist industry Of Kazakhstan. - Economics and statistics. - 201. - № 2. - P. 109-115.

18 Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 262 қаулысы, Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің «Әділет» ақпараттық-құқықтық жүйесі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2300000262>, 15.01.2024 ж.

19 ҚР 2001 жылғы 13 маусымдағы №211-Заңы. «Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы». Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерінің «Әділет» ақпараттық-құқықтық жүйесі [web-портал]. - 2001. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z010000211>. Өтініш берілген күні: 15.03.2024 ж.

20 Zeleninova E. A. Tourism in a region: condition, problems, prospects // Sotsis. 2005. No. 11. P. 96-105.

21 Қазақстан Республикасы стратегиялық жоспарлау және реформалау агенттігі «Ұлттық статистика бюросы», <https://stat.gov.kz/industries/business-statistics/stat-tourism/>, 03.03.2024 ж.

1-қосымша

Келуші туристер саны бойынша

Статистика	Итоговые статистические значения
Множест. R	0,641641726
Множест. R2	0,411704105
Скоррект. R2	0,342492823
F(2,17)	5,94851148
p	0,0110043511
Стд. Ош. Оценки	203828,588

Итоги регрессии для зависимой переменной: Обслужено посетителей места						
R= ,64164173 R2= ,41170410 Скоррект. R2= ,34249282 F(2,17)=5,9485 p<,01100 Станд. ошибка оценки: 2038E2						
N=20	БЕТА	Ст.Ош. БЕТА	B	Ст.Ош. B	t(17)	p-знач.
Св.член			220184,2	151644,7	1,451974	0,164715
t	1,314428	0,782737	55849,3	33258,0	1,679272	0,111383
t^2	-0,716306	0,782737	-1407,8	1538,3	-0,915129	0,372922

Екінші ретті Параболаны бағалауды талдау нәтижелері

Есептеу деректері бойынша Бағдарлама екінші ретті парабола моделінің маңыздылығын берді, өйткені p-мәні 0.05-тен жоғары.

Статистика	Итоговые статистические значения
Множест. R	0,578585826
Множест. R2	0,334761558
Скоррект. R2	0,297803867
F(1,18)	9,0579673
p	0,00752583845
Стд. Ош. Оценки	210641,561

Итоги регрессии для зависимой переменной: Обслужено посетителей мест						
R= ,57858583 R2= ,33476156 Скоррект. R2= ,29780387 F(1,18)=9,0580 p<,00753 Станд. ошибка оценки: 2106E2						
N=20	БЕТА	Ст.Ош. БЕТА	B	Ст.Ош. B	t(18)	p-знач.
Св.член			721652	61085,8	11,81375	0,000000
1/t	-0,578586	0,192244	-650776	216230,2	-3,00965	0,007526

Гиперболаны бағалауды талдау нәтижелері

Статистика	Итоговые статистические значения
Множест. R	0,653745366
Множест. R2	0,427383003
Скоррект. R2	0,395570948
F(1,18)	13,434624
p	0,00177019066
Стд. Ош. Оценки	195428,327

1- қосымшаның жалғасы

Итоги регрессии для зависимой переменной: Обслужено посетителей мест						
R= ,65374537 R2= ,42738300 Скоррект. R2= ,39557095						
F(1,18)=13,435 p<,00177 Станд. ошибка оценки: 1954E2						
N=20	БЕТА	Ст.Ош. БЕТА	В	Ст.Ош. В	t(18)	p-знач.
Св.член			176567,2	124683,6	1,416122	0,173812
Log10t	0,653745	0,178359	465588,3	127025,0	3,665327	0,001770

Логарифмдік функцияны бағалауды талдау нәтижелері

Статистика	Итоговые статистика
Множест. R	Значение
Множест. R2	0,61864627
Скоррект. R2	0,382723207
F(1,18)	0,348430052
p	11,1603381
Стд. Ош. Оценки	0,00363891083
	202906,225

Итоги регрессии для зависимой переменной: Обслужено посетителей мест						
R= ,61864627 R2= ,38272321 Скоррект. R2= ,34843005						
F(1,18)=11,160 p<,00364 Станд. ошибка оценки: 2029E2						
N=20	БЕТА	Ст.Ош. БЕТА	В	Ст.Ош. В	t(18)	p-знач.
Св.член			328583,3	94256,32	3,486061	0,002637
t	0,618646	0,185184	26285,9	7868,37	3,340709	0,003639

Желілік функцияны бағалауды талдау нәтижелері

Модель	Гипербола	Логарифми-ческая зависимость	Линейная прямая
	$Y=721652-650776*1/t$	$Y=-176567,2+465588,3*1/t$	$Y=328583,3+26285,9t$
Коэффициент детерминации R ²	0,335	0,427	0,383
Скорректированный коэффициент детерминации R ²	0,298	0,396	0,348
F – критерий Фишера	9,06	13,43	11,16
Стандартное отклонение	210641,6	195428,3	202906,22

Ішкі туристер саны

Предск. значения для (Обслужено посет перемен.: Обслужено посетителей мест			
Переменная	В-Веса	Значение	В-Веса * знач.
t	26285,92	21,00000	552004
Св.член			328583
Предсказанные			880588
-95,0%ИС			682562
+95,0%ИС			1078613

Предск.значения для (Обслужено посе перемен.: Обслужено посетителей мес			
Переменная	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	26285,92	22,00000	578290
Св.член			328583
Предсказанные			906874
-95,0%ИС			694210
+95,0%ИС			1119537

Предск.значения для (Обслужено посе перемен.: Обслужено посетителей мес			
Переменная	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	26285,92	23,00000	604576
Св.член			328583
Предсказанные			933159
-95,0%ИС			705598
+95,0%ИС			1160721

Предск.значения для (Обслужено посе перемен.: Обслужено посетителей мес			
Переменная	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	26285,92	24,00000	630862
Св.член			328583
Предсказанные			959445
-95,0%ИС			716774
+95,0%ИС			1202117

Предск.значения для (Обслужено посе перемен.: Обслужено посетителей мес			
Переменная	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	26285,92	25,00000	657148
Св.член			328583
Предсказанные			985731
-95,0%ИС			727776
+95,0%ИС			1243686

Пер1	Обслужено по	t	t^2	1/t	log10t
1		0	0		
2	2005 963454	1	1	1	0
3	2006 1140140	2	4	0,5	0,30103
4	2007 1416594	3	9	0,33333	0,47712
5	2008 1258065	4	16	0,25	0,60206
6	2009 1792504	5	25	0,2	0,69897
7	2010 1954707	6	36	0,16667	0,77815
8	2011 2261529	7	49	0,14286	0,8451
9	2012 2507005	8	64	0,125	0,90309
10	2013 2721714	9	81	0,11111	0,95424
11	2014 3125429	10	100	0,1	1
12	2015 3110012	11	121	0,09091	1,04139
13	2016 3495267	12	144	0,08333	1,07918
14	2017 4387495	13	169	0,07692	1,11394
15	2018 4695942	14	196	0,07143	1,14613
16	2019 5286782	15	225	0,06667	1,17609
17	2020 3328614	16	256	0,0625	1,20412
18	2021 5145217	17	289	0,05882	1,23045
19	2022 6407918	18	324	0,05556	1,25527

Статистика	Итоговые статистики; ЗП:	
	Значение	
Множест. R	0,958608841	
Множест. R2	0,918930911	
Скоррект. R2	0,908797274	
F(2,16)	90,6812613	
p	0,0000000018657027	
Стд. Ош. Оценки	543427,225	

Итоги регрессии для зависимой переменной: Обслужено посетителей мест
R= ,95860884 R2= ,91893091 Скоррект. R2= ,90879727
F(2,16)=90,681 p<,00000 Станд. ошибка оценки: 5434E2

N=19	БЕТА	Ст.Ош. БЕТА	В	Ст.Ош. В	t(16)	p-знач.
	Св.член			910926,5	417155,1	2,183664
t	0,344944	0,300372	110302,5	96049,7	1,148390	0,267688
t^2	0,619998	0,300372	9630,4	4665,7	2,064101	0,055616

Екінші ретті Параболаны бағалауды талдау нәтижелері

Статистика	Итоговые статистики	
	Значение	
Множест. R	0,609915862	
Множест. R2	0,371997359	
Скоррект. R2	0,335056027	
F(1,17)	10,0699498	
p	0,00555747282	
Стд. Ош. Оценки	1467337,48	

Итоги регрессии для зависимой переменной: Обслужено посетителей мест
R= ,60991586 R2= ,37199736 Скоррект. R2= ,33505603
F(1,17)=10,070 p<,00556 Станд. ошибка оценки: 1467E3

N=19	БЕТА	Ст.Ош. БЕТА	В	Ст.Ош. В	t(17)	p-знач.
	Св.член			4166892	440378	9,46208
1/t	-0,609916	0,192201	-4825229	1520563	-3,17332	0,005557

Гиперболаны бағалауды талдау нәтижелері

Статистика	Итоговые статистики; ЗП:	
	Значение	
Множест. R	0,840857052	
Множест. R2	0,707040582	
Скоррект. R2	0,689807675	
F(1,17)	41,0285151	
p	0,00000652265726	
Стд. Ош. Оценки	1002196,79	

Итоги регрессии для зависимой переменной: Обслужено посетителей мест
R= ,84085705 R2= ,70704058 Скоррект. R2= ,68980768
F(1,17)=41,029 p<,00001 Станд. ошибка оценки: 1002E3

N=19	БЕТА	Ст.Ош. БЕТА	В	Ст.Ош. В	t(17)	p-знач.
	Св.член			-613891	647881,6	-0,947535
log10t	0,840857	0,131274	4314650	673601,0	6,405351	0,000007

Логарифмдік функцияны бағалауды талдау нәтижелері

Статистика	Итоговые статистики; ЗП:С
	Значение
Множест. R	0,947282252
Множест. R2	0,897343666
Скоррект. R2	0,891305058
F(1,17)	148,601082
p	0,00000000079077217
Стд. Ош. Оценки	593256,017

Итоги регрессии для зависимой переменной: Обслужено посетителей мест						
R= ,94728225 R2= ,89734367 Скоррект. R2= ,89130506						
F(1,17)=148,60 p<,00000 Станд. ошибка оценки: 5933E2						
N=19	БЕТА	Ст.Ош. БЕТА	B	Ст.Ош. B	t(17)	p-знач.
Св.член			236795,2	283319,5	0,83579	0,414867
t	0,947282	0,077708	302911,5	24848,8	12,19020	0,000000

Желілік функцияны бағалауды талдау нәтижелері

Екінші ретті парабола функциясын есептеу нәтижелері функцияның маңыздылығын көрсетті. Қалған функциялар бойынша ең кіші стандартты қателер сызықтық функция бойынша байқалады, сондықтан болжамды есептеу үшін сызықтық функцияны қабылдаймыз.

Предск.значения для (Обслужено посетителем мест)			
Переменная	B-Веса	Значение	B-Веса * знач.
t	302911,5	21,00000	6361141
Св.член			236795
Предсказанные			6597936
-95,0%ИС			5953711
+95,0%ИС			7242161

Предск.значения для (Обслужено посетителем мест)			
Переменная	B-Веса	Значение	B-Веса * знач.
t	302911,5	22,00000	6664052
Св.член			236795
Предсказанные			6900847
-95,0%ИС			6209297
+95,0%ИС			7592398

Предск.значения для (Обслужено посетителем местами размещения по внутреннему туризму (резид.) (5))			
Переменная	B-Веса	Значение	B-Веса * знач.
t	302911,5	23,00000	6966964
Св.член			236795
Предсказанные			7203759
-95,0%ИС			6464195
+95,0%ИС			7943323

Экранная заставка: "Экспертиза - [Рабочая книга1] - Предсказания для (Обслужено посетителя местами размещения по внутреннему туризму (резид.) (5))"

Меню: "Файл Правка Вид Вставка Формат Анализ Додоба Данных График Сервис Данные Рабочая книга Окно Справка"

Панель инструментов: "Добавить в Рабочую книгу Добавить в Отчет Добавить в MS Word Добавить в Рабочую область"

Панель параметров: "Анализ 10 [Иконки] Переменные Наблюдения"

Левый панель: "Рабочая книга1* Множественно Результаты м Итоговые Итоги рег Предсказ.зн Множественно Результаты м Итоговые Итоги рег Предсказ.зн"

Предсказ значения для (Обслужено посетителя местами размещения по внутреннему туризму (резид.) (5))			
Перемен.: Обслужено посетителя местами размещения по внутреннему туризму (резиденты)			
Переменная	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	302911,5	24,00000	7269875
Св.член			236795
Предсказанные			7506670
-95,0%ИС			6718530
+95,0%ИС			8294810

Экранная заставка: "Экспертиза - [Рабочая книга1] - Предсказания для (Обслужено посетителя местами размещения по внутреннему туризму (резид.) (5))"

Меню: "Файл Правка Вид Вставка Формат Анализ Додоба Данных График Сервис Данные Рабочая книга Окно Справка"

Панель инструментов: "Добавить в Рабочую книгу Добавить в Отчет Добавить в MS Word Добавить в Рабочую область"

Панель параметров: "Анализ 10 [Иконки] Переменные Наблюдения"

Левый панель: "Рабочая книга1* Множественно Результаты м Итоговые Итоги рег Предсказ.зн Множественно Результаты м Итоговые Итоги рег Предсказ.зн"

Предсказ значения для (Обслужено посетителя местами размещения по внутреннему туризму (резид.) (5))			
Перемен.: Обслужено посетителя местами размещения по внутреннему туризму (резиденты)			
Переменная	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	302911,5	25,00000	7572787
Св.член			236795
Предсказанные			7809582
-95,0%ИС			6972401
+95,0%ИС			8646763

2-қосымша

«Ішкі және келуші туристер саны елдің әлеуметтік экономикалық даму факторы ретінде» зерттеу тақырыбы бойынша сараптамалық сауалнама

Сауалнама туристік қызмет саласындағы сарапшыларға (қонақ үй және мейрамхана бизнесі, ойын-сауық және демалыс базалары, туроператорлар мен турагенттер, жоғары оқу орындарының салалық кафедралары мен факультеттерінің профессорлық-оқытушылық құрамы, мемлекеттік реттеу) туризм индустриясын дамытудың қолда бар әлеуеті туралы пікірлерді зерделеу және саланы жетілдіру бойынша ұсыныстарды қалыптастыру мақсатында жасалды.

Сіз қандай қызмет түріне жататындығыңызды көрсетіңіз

- А. Қонақ үй
- Б. Мейрамхана бизнесі
- В. Ойын-сауық және демалыс секторы
- Г. Туроператорлық
- Д. Турагенттік қызмет
- Е. Жоғары оқу орындарының салалық кафедралары мен факультеттерінің профессорлық-оқытушылық құрамы
- Ж. Мемлекеттік реттеу секторы

Туризм индустриясындағы жұмыс тәжірибесін көрсетіңіз

- А. бір жылға дейін
- Б. 1 жылдан 5 жылға дейін
- В. 5 жылдан астам

1. Сіз Қазақстанның/өңірдің туризм индустриясы экономикалық дамуының перспективалы бағыты деп санайсыз ба?

- А. Қазақстанда/өңірде жергілікті халықтың демалу қажеттіліктерін қанағаттандыру негізінде туризм саласы дамуы мүмкін деп есептеймін
- Б. Туристік-рекреациялық саланы ел/өңір экономикасының негізгі салаларының бірі болуы мүмкін деп есептеймін
- В. Елімізде туристік саланың келешегі жоқ деп ойлаймын
- Г. Жауап беруге қиналамын

2. Елде/өңірде туризм саласының дамуына қандай проблемалар кедергі келтіреді?

- А. Елге/аймаққа туризмді дамытуға кедергілер жоқ
- Б. Елде/аймақта демалу үшін туристік орындар жеткіліксіз
- В. Туристік инфрақұрылым жоқ немесе нашар дамыған (қонақ үйлер, мейрамханалар, санаторийлер және т.б.)

- Г. Нашар көлік инфрақұрылымы (*жолдар, техникалық қызмет көрсету станциялары, қоғамдық көлік*)
- Д. Жергілікті халық көп туристер ағынына дайын емес
- Е. Басқа себептер (*жазыңыз*)
-

Ж. Жауап беруге қиналамын

3. Сіз елдегі/аймақтағы қызмет сапасы төмен деп ойлайсыз ба?

- А. Қызмет деңгейі төмен деп санамаймын
- Б. Сервис деңгейі төмен және оны арттыру үшін осы бағытта мемлекеттік реттеуді енгізу қажет
- В. Қызмет көрсету деңгейі төмен, бірақ оны бизнес өзі реттеуі керек
- Г. Басқа себептер (*жазыңыз*)
-

4. Статистикалық деректер туризм саласындағы нақты жағдайды (*туристер санын*) көрсете ме?

- А. Статистика саланың дамуының нақты көрінісін толық көрсетеді
- Б. Статистика шындыққа жанаспайды, өйткені кәсіпорындар толық есеп бермейді
- В. Кәсіпорындар статистикалық есептілікке жеткілікті мән бермейді, мұны түзету керек, өйткені саланы мемлекеттік қолдау шаралары нақты көрсеткіштерге байланысты
- Г. Басқа себептер (*жазыңыз*)
-

5. Сіз туроператорлық қызметті лицензиялауды алып тастау керек деп ойлайсыз ба?

- А. Жоқ, лицензиялауды мемлекет жүзеге асыруы керек, өйткені бұл жауапкершілік пен қажетті талаптарға сәйкестіктің кепілі
- Б. Қызметті лицензиялауды алып тастау қажет
- В. Лицензиялауды алып тастау және қызметті өзін-өзі реттеу арқылы жүзеге асыру қажет
- Г. Басқа себептер (*жазыңыз*)
-

6. Сіз ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың туризмді дамытуда үлкен әлеуеті бар деп ойлайсыз ба?

- А. Жоқ, мен олай ойламаймын. Бұл аумақты пайдалану мүмкін емес, өйткені бұл табиғатқа үлкен зиян келтіреді
- Б. Ия, бұл аумақтар шектеулі экономикалық қызмет жағдайында туризмді дамытуда қолданылуы керек

В. Иә, бұл аумақтарды бірыңғай тәсілді белгілеу үшін мемлекеттік компания атынан бірыңғай туроператор арқылы туризмді дамытуда пайдалану қажет

Г. Басқа себептер *(жазыңыз)*

7. Қазақстандағы демалыс бағасын мемлекет тарапынан реттеу қажет деп санайсыз ба?

А. Жоқ, инвесторлар үшін жағдай жасап, инфрақұрылымға инвестиция салу керек

Б. Жоқ, бұл қызметтер әлеуметтік маңызды емес

В. Мүмкін, бірақ халықтың жекелеген санаттары - зейнеткерлер, студенттер үшін әлеуметтік бағдарламалар түрінде

Г. Иә, мемлекет ашкөз кәсіпкерлерді ұстауы керек

8. Сіздің ойыңызша, жақын арада туризмнің қандай түрлері перспективалы болады?

А. Табиғи қорықтар мен қорықшаларға бару *(экологиялық және ауылдық туризм)*

Б. Жағажай демалысы

В. Тарихи ескерткіштер мен қасиетті орындарға бару *(мәдени-танымдық және қажылық туризмі)*

Г. Басқа себептер *(жазыңыз)*

9. Туристік қызметте мемлекеттік қолдау шаралары жеткілікті деп санайсыз ба?

А. Иә, жеткілікті

Б. Жоқ, маусымнан тыс салықтық жеңілдіктер қарастырылуы керек

В. Жоқ, ел ішінде саяхаттап жүрген Қазақстан азаматтарына кэшбэк көздеу қажет

Г. Басқа себептер *(жазыңыз)*

10. Қазақстанның шетелдік азаматтар үшін туристік тартымдылығын арттыру үшін қандай шараларды жүзеге асыру қажет деп ойлайсыз?

А. Тарихи және мәдени құндылыққа баса назар аудара отырып, қызықты жаңа туристік өнімдерді жасау

Б. Елді халықаралық ілгерілету жөніндегі іс-шараларды күшейту маңызды

В. Қызмет сапасын жақсарту

Г. Визалық-көші-қон саясатын жеңілдету

Д. Басқа себептер *(жазыңыз)*
